

**Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia
psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu
zagospodarowania przestrzennego w rejonie Pałacu Kultury i Nauki
w Warszawie
(stan na październik 2008)**

Agnieszka Skorupka
Zuzanna Bogucka
Katarzyna Przedpeńska

I. WSTĘP	4
Cykl projektowy i rola psychologów środowiskowych na kolejnych etapach procesu projektowego	4
Kreowanie miejsca i przestrzeni publicznej: ogólne założenia teoretyków i praktyków	5
Project for Public Spaces	5
Kryteria oceny jakości przestrzeni publicznej według klasyfikacji Jana Gehla	5
II. OCENA KONCEPCJI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	8
1. KONTAKTY SPOŁECZNE	8
Realizacja w koncepcji	8
2. AKTYWNOŚCI	10
2.1. Formy aktywności podejmowanych w przestrzeni publicznej	10
2.2. Uwarunkowania przestrzenne	10
2.3. Jakość przestrzeni publicznych w kontekście afordancji	11
2.3.1. Aktywności a szeroko pojęte poczucie bezpieczeństwa i ochrona przed czynnikami zewnętrznymi	12
2.3.2. Aktywności a przyjemność przebywania	15
2.3.3. Aktywności a ładna pogoda	15
2.3.4. Aktywności a komfort przebywania	16
Place	17
Parki	17
Podsumowanie	18
3. WIZERUNEK MIEJSCA	19
3.1. Wizerunek miejsca a poczucie bezpieczeństwa	19
3.1.1. Bezpieczeństwo z punktu widzenia ochrony przed przestępczością, naruszeniem mienia, obecnością osób niepożądanych	19
Realizacja w koncepcji	20
Bulwar spacerowy od strony Alej Jerozolimskich	20
Zadaszony pasaż	21
Park Świętokrzyski	22
3.1.2. Bezpieczeństwo z punktu widzenia ochrony przed ruchem kołowym	23
Realizacja w koncepcji	23
Bulwar spacerowy od strony Alej Jerozolimskich	23
Zadaszony pasaż od strony Alej Jerozolimskich	24
Ulica wzdłuż Parku Świętokrzyskiego	24
Plac Defilad	24
3.1.3. Bezpieczeństwo z punktu widzenia ochrony przed czynnikami zewnętrznymi	24
Realizacja w koncepcji	25
Bulwar spacerowy od strony Alej Jerozolimskich	25
Zadaszony pasaż	26
Park Świętokrzyski	26
Plac Defilad	26
3.2. Wizerunek a tożsamość miejsca (historyczna i symboliczna)	27
Realizacja w koncepcji	28

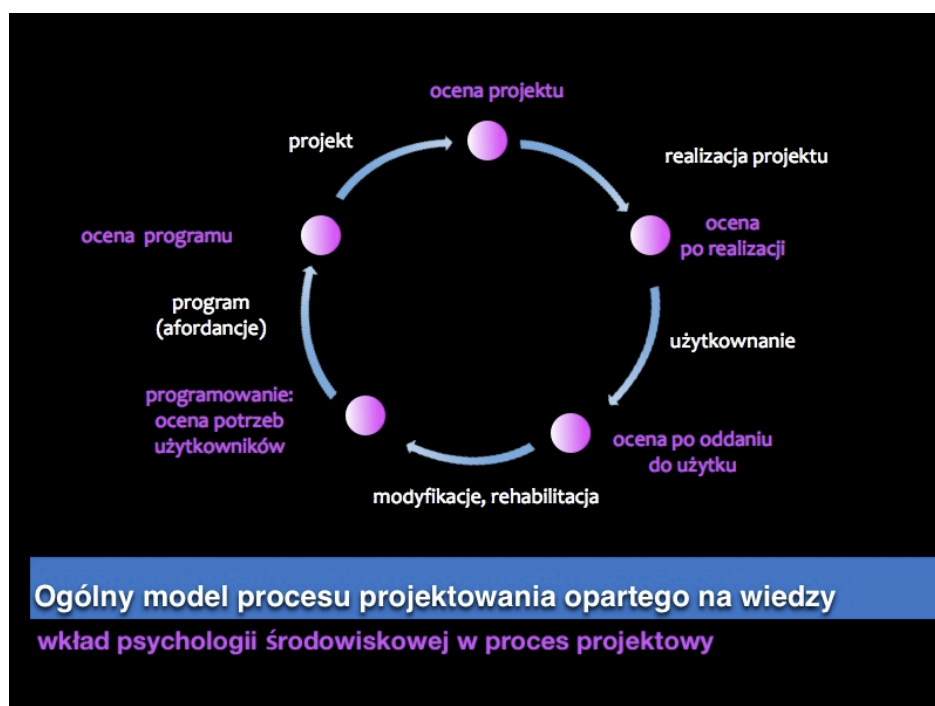
Panorama otoczenia	29
Zabudowa od strony Alej Jerozolimskich	29
Bulwar spacerowy od strony Alej Jerozolimskich	30
Plac Defilad	30
Plac naziemny nad stacją metra Centrum	31
3.3. Zieleń	31
Realizacja w koncepcji	32
4. ZORIENTOWANIE NA RUCH PIESZY (WALKABILITY): CIĄGI KOMUNIKACYJNE I POŁĄCZENIA	33
4.1. Czytelność przestrzeni/układ ciągów i dostępność wizualna (legibility). Realizacja w koncepcji	34 34
4.2. Dostępność i ciągłość przestrzenna Realizacja w koncepcji	35 35
4.3. Zorientowanie na ruch pieszy a szeroko pojęte bezpieczeństwo	37
4.3.1. Walkability a poziom bezpieczeństwa	37
4.3.2. Walkability a dominacja ruchu pieszego. Realizacja w koncepcji	37 37
4.4. Odczuwany komfort, wygoda i przyjemność chodzenia Realizacja w koncepcji	39 39
Zadaszony pasaż	39
Bulwar spacerowy od strony Alej Jerozolimskich	40
III. PODSUMOWANIE	41
Bibliografia	42

I. WSTĘP

Niniejsze opracowanie obejmuje ocenę jakości rozwiązań projektowych zastosowanych w koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN (stan na październik 2008) w kontekście wiedzy z zakresu psychologii środowiskowej. Celem tej ekspertyzy jest dostarczenie rzetelnej wiedzy z zakresu stosowanych społecznych nauk środowiskowych, która może zostać wykorzystana jako podstawa do przyjęcia, ewentualnego odrzucenia lub zmodyfikowania i uszczegółowienia zaproponowanych w koncepcji rozwiązań.

Cykl projektowy i rola psychologów środowiskowych na kolejnych etapach procesu projektowego

Psychologia środowiskowa jest interdyscyplinarną dziedziną zajmującą się wpływem środowiska fizycznego na człowieka i człowieka na środowisko. Łączy w sobie wiedzę z zakresu nauk społecznych, urbanistyki, architektury, czy geografii. Wiedza z zakresu psychologii środowiskowej jest przydatna w każdym stadium procesu projektowego ponieważ pomaga tworzyć projekty przestrzeni, które są przyjazne dla użytkowników a jednocześnie spełniają wyznaczone funkcje. Takie podejście, znane też pod nazwą projektowania opartego na wiedzy, obejmuje cały proces projektowy i może być wykorzystane na każdym etapie tworzenia przestrzeni przyjaznej przyszłym użytkownikom.

Projektowanie oparte na wiedzy łączy wyniki dostępnych badań z zakresu psychologii środowiskowej z konkretnym projektem, pozwalając na sformułowanie programu wymagań (architectural program/brief), który powinny spełniać dane propozycje projektowe. Wymagania te nie wyznaczają konkretnych rozwiązań przestrzennych (co pozostaje rolą urbanisty czy architekta), a raczej sygnalizują i nakreślają problemy czy potrzeby,

które projekt mógłby/miałby realizować.

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

Koncepcja miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie Pałacu Kultury i Nauki nie została oparta bezpośrednio o ocenę potrzeb użytkowników tego obszaru. Nie powstał więc taki program architektoniczny oparty o wiedzę z zakresu psychologii środowiskowej. Jednak równolegle i niezależnie od powstającej w Pracowni koncepcji zagospodarowania, Stowarzyszenie Miastosfera wraz z firmami: Lifespace i Grupa Urbanika przeprowadziły badania określające potrzeby użytkowników tej przestrzeni. W oparciu o ten raport [1], a także dostępną literaturę, można na tym etapie ocenić założenia koncepcji i propozycje rozwiązań przestrzennych w niej przedstawione.

Kreowanie miejsca i przestrzeni publicznej: ogólne założenia teoretyków i praktyków

Współcześni teoretycy mówią o kreowaniu przestrzeni publicznych jako demokratycznych miejsc tętniących życiem [2][3][4]. Aby przestrzeń stała się dla nas takim miejscem, musi mieć to “coś”, co zachęci nas do zatrzymania się. Dobra przestrzeń publiczna powinna być właśnie takim demokratycznym miejscem, gdzie każdy obywatel chce i może się zatrzymać, usiąść, spotkać się ze znajomymi, ale też napotkać nieznanym. Tylko w takich przestrzeniach, powstaje społeczeństwo prawdziwie obywatelskie.

Oceniając koncepcję zagospodarowania przestrzennego obszaru wokół PKiN kierujemy się wiodącymi teoriami i podejściami praktycznymi psychologii środowiskowej. W niniejszym opracowaniu odwołujemy się do, obok wielu konkretnych przykładów badań i wniosków projektowych z nich płynących, dwóch głównych podejść łączących w sobie wieloletnią wiedzę płynącą z badań z praktycznymi wskazówkami projektowymi. Są nimi podejście wypracowane przez Project for Public Spaces oraz przez grupę duńskich architektów i badaczy przestrzeni publicznej, pod kierunkiem profesora Jana Gehla.

Project for Public Spaces

Jak wynika z wieloletnich badań PPS [5], kreowanie miejsc, które będą stanowiły dobrą przestrzeń publiczną, obejmuje cztery podstawowe wymogi. **(1)** Aby miejsce mogło tętnić życiem, powinno sprzyjać interakcjom społecznym, a także być miejscem przyjaznym dla różnych grup społecznych (osób starszych, rodziców z dziećmi, młodzieży, osób niepełnosprawnych). **(2)** Przestrzeń taka powinna pozwalać a nawet zachęcać do najróżniejszych form aktywności. **(3)** Niezmiernie istotne jest też to, jaki jest wizerunek miejsca, czyli obraz, które dane miejsce pozostawia w naszej świadomości. Nie chodzi tu tylko o to czy postrzegamy daną przestrzeń jako miejsce czyste, bezpieczne, z dużą ilością zieleni. Ważna jest też tu swoista tożsamość miejsca, jego wymiar symboliczny i historyczny. **(4)** Miejsce powinno być dostępne dla każdego, posiadać dobrą siatką połączeń i ciągłość przestrzenną.

Kryteria oceny jakości przestrzeni publicznej według klasyfikacji Jana Gehla

Gehl i jego współpracownicy wprowadzili listę kryteriów, służącą do oceny jakości przestrzeni publicznej [6]. Posłużyły one między innymi do opracowań nowych wytycznych w planowaniu przestrzeni publicznych miast różnej skali, jak m. in. Nowy Jork, Londyn, Sydney, Oslo czy Dublin.

Pierwszym wymiarem na którym duńscy architekci rozpatrują jakość przestrzeni publicznych jest szeroko pojęte **poczucie bezpieczeństwa oraz ochrona przed czynnikami zewnętrznymi.**

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

Obejmuje on następujące aspekty:

1. **Ochrona pieszych przed ruchem kołowym** i wypadkami.
2. Ochrona przed przestępczością, dająca użytkownikom **poczucie bezpieczeństwa**. Według tych badaczy, poczucie takie wzbudzone jest u użytkowników w miejscach tętniących życiem, używanych i zamieszkiwanych, których wielofunkcyjność rozłożona w czasie (o różnych porach dnia i nocy). Poczuciu bezpieczeństwa sprzyja dobre oświetlenie a także obecność innych ludzi, którzy często, mimochodem, spełniają rolę obserwatorów.
3. **Ochrona przed czynnikami zewnętrznymi** takimi jak wiatr, śnieg, deszcz, zanieczyszczenia środowiska, zimno, gorąco, kurz czy hałas.

Kolejny wymiar związany jest z odczuwanym **komfortem przebywania i wykonywania podstawowych aktywności**. Obejmuje on następujące kryteria oceny jakości przestrzeni publicznych:

4. **Komfort ruchu pieszego** – Miejsce sprzyja ruchowi pieszemu, jeśli dostarcza użytkownikom wystarczająco dużo przestrzeni do spacerowania o dobrych i bezpiecznych nawierzchniach i jest dostępne bez niepotrzebnych barier na drodze. Ważne są też tutaj interesujące fasady i pierzeje budynków, które dostarczają stymulujących doświadczeń przechodniom.
5. **Elementy przestrzeni sprzyjające zatrzymywaniu się przechodniów** – Nie każda forma przestrzenna zachęca do zatrzymania się. Wolimy na przykład zatrzymywać się w miejscach, w których będziemy mogli stanąć do czegoś plecami. Zjawisko to, znane jako efekt krawędzi, związane jest z tym, że ludzie czują się bezpieczniej, nie mając otwartej przestrzeni za sobą. Wolimy też zatrzymywać się w miejscach ciekawych, gdzie jest na co popatrzeć, w których można porozmawiać i dobrze słyszeć naszego rozmówcę. Ważne, aby w przestrzeniach publicznych planowano takie konkretne miejsca do stania, w których użytkownicy będą mogli się umawiać.
6. **Elementy przestrzeni sprzyjające siadaniu** – Ważną cechą przestrzeni publicznych o wysokiej jakości jest obecność wytyczonych obszarów/fragmentów przestrzeni i miejsc przeznaczonych do siedzenia. Mogą to być tradycyjne ławki, ale często o wiele lepiej sprawdzają się inne meble miejskie oraz różnorakie obiekty i elementy środowiska, które mogą być wykorzystane do siedzenia, chociaż mają inne przeznaczenie (np. krawędź fontanny). Obok rozwiązań przestrzennych ważne są też tu elementy środowiska sprzyjające siedzeniu takie jak dobre nasłonecznienie, ładne i ciekawe widoki oraz obecność innych ludzi.
7. **Elementy przestrzeni sprzyjające przyglądaniu się otoczeniu** – Cechy środowiska sprzyjające obserwowaniu otoczenia to dobra widoczność (co jest związane z dobrym oświetleniem, szczególnie w nocy) oraz szerokie pole widzenia i ciekawy widok, zachęcający do obserwacji.
8. **Elementy przestrzeni sprzyjające rozmowie** – Względna cisza (zmniejszony poziom hałasu) oraz meble miejskie pozwalające na prospołeczne ustawienie.
9. **Elementy przestrzeni sprzyjające zabawie i wypoczynkowi** – Tu zaliczamy rozwiązania przestrzenne sprzyjające różnym formom aktywności fizycznej, zabawom i grom a także najróżniejszym formom rozrywki (jak na przykład przedstawienia uliczne). Przestrzeń

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

publiczna o wysokiej jakości ma to do siebie, że pozwala na zabawę i wypoczynek, nie tylko w ciepłe dni, ale *de facto*, o różnych porach dnia/nocy i roku.

Ostatni wymiar na którym koncentruje się Gehl w kontekście oceny jakości przestrzeni publicznej to odczuwana przez użytkowników **przyjemność przebywania** w tej przestrzeni:

10. **Skala** – Budynki i przestrzeń publiczna zaprojektowane w odniesieniu do skali człowieka i ludzkich wymiarów, z uwzględnieniem ciała i zmysłów człowieka.
11. Czerpanie przyjemności z miłych aspektów pogodowych – Ładna **pogoda** zachęca do korzystania z przestrzeni miejskiej, a przestrzeń powinna być zaprojektowana tak, aby wspomagać chęć człowieka do przebywania na świeżym powietrzu. Według tych badaczy, wykorzystywanie różnych rozwiązań, które umożliwiają “oswajać” pogodę znacząco podnosi jakość przestrzeni publicznej i zachęca użytkowników do spędzania w niej więcej czasu. Autorzy wymieniają tu przykładowo parasole chroniące przed nadmiernym słońce czy grzejniki dające punktowe ciepło osobom siedzącym w przestrzeni miejskiej.
12. Pozytywne **wrażenia zmysłowe** – Człowiek odbiera przestrzeń wszystkimi swoimi zmysłami i dlatego niezmiernie ważne jest to, aby projektować przestrzeń nie tylko z myślą o jej estetyce formalno-wizualnej. Dlatego obok pięknej architektury, istotne jest dobranie odpowiednich materiałów (co oddziałuje nie tylko na zmysł wzroku, ale też dotyku). Ponad wszystko na jakość wrażeń zmysłowych wpływa obecność elementów środowiska naturalnego (takich jak woda, roślinność), które oddziałują kojąco na wszystkie nasze zmysły.

II. OCENA KONCEPCJI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

1. KONTAKTY SPOŁECZNE

Kontakty społeczne od wieków stanowiły przyczynę i podstawę istnienia przestrzeni publicznej, dlatego tak ważne jest, by nowo planowane lub zagospodarowywane obszary były projektowane w ten sposób, by umożliwiać i ułatwiać interakcje między ludźmi [7].

Aby przestrzeń sprzyjała kontaktom i interakcjom społecznym, musi nie tylko być bezpieczna i komfortowa oraz umożliwiać różne rodzaje aktywności; sposób jej zorganizowania powinien także zachęcać do komunikowania się pomiędzy osobami obcymi. Przede wszystkim zaś przestrzeń publiczna powinna być dostępna dla zróżnicowanych grup użytkowników [8].

Z raportu badań otoczenia PKiN wynika, że teraz miejsce to nie wykorzystuje swojego potencjału w tym zakresie i rzadko jest celem samym w sobie; nie pełni roli miejsca interakcji społecznych. Ze względu na centralne położenie jest to punkt spotkań, ale ludzie nie zostają w nim, lecz raczej przenoszą się gdzieś dalej. Wynika to z niskiej atrakcyjności miejsca, stosunkowo niewielkiej liczby afordancji i postrzeganego niskiego poziomu bezpieczeństwa obecnego zagospodarowania okolic Pałacu Kultury.

W przypadku kontaktów społecznych szczególne znaczenie mają także: tzw. „walkability” – przestrzeń do spacerowania, „sitability” – miejsca do siedzenia, „standability” – przestrzeń, w której stoi/czeka się przyjemnie, dająca swobodę jeśli chodzi o rozmawianie, obserwowanie innych i bycie obserwowanym [6]. Elementy te w przeważającej mierze zależą od szczegółowej realizacji, dlatego trudno ogólny projekt zagospodarowania rozpatrywać w tym kontekście.

Jeden z liderów tak zwanego Nowego Urbanizmu, James Howard Kunstler powiedział: „Wiek XX był o przemieszczaniu się, wiek XXI będzie o pozostawaniu w miejscach, które są tego warte” [9]. Zalecamy, by szczegółowa realizacja projektu była zgodna z tą maksymą.

Realizacja w koncepcji

Koncepcja zagospodarowania otoczenia Pałacu Kultury proponowana przez Pracownię oferuje znaczne urozmaicenie przestrzeni i wprowadzenie wielu funkcji nieobecnych (lub prawie nieobecnych) w dotychczasowym sposobie zorganizowania przestrzeni. Pozytywny wpływ na ilość i jakość kontaktów społecznych może wynikać z prostego zwiększenia ilości i rodzaju osób przebywających w kwartale ulic, ze względu na zwiększenie znaczenia obszaru jako centrum usługowego i handlowego, a także wprowadzenie funkcji mieszkaniowej. Znacznie większe obszary będą miały także charakter pół-publiczny, czy też będą znajdowały się pod czyjąś wyraźną jurysdykcją lub opieką, co dodatnio wpływa przede wszystkim na poczucie bezpieczeństwa [10]. Sama ilość przestrzeni publicznych, (czy ogólnie dostępnych dla wszystkich) będzie mniejsza niż obecnie, ze względu na planowane przeznaczenie ich pod zabudowę, wydaje się jednak, że będzie ich wystarczająco dużo, by stanowiły dobre i urozmaicone tło dla kontaktów międzyludzkich. Bardzo ważne jest tu zachowanie w jak największym stopniu (czy raczej zwiększenie) funkcjonalności Parku Świętokrzyskiego, gdyż jest to, jak na razie, jedno z nielicznych miejsc w tej okolicy, które sprzyjają interakcjom społecznym. Istnieje również szansa, że planowany deptak przy Alejach Jerozolimskich będzie zrealizowany lepiej niż dotychczas istniejący i będzie stanowił nie tylko ciąg komunikacyjny, ale stanie się miejscem, gdzie ludzie udawać się będą na spacer, lub

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

by w większym gronie spędzić czas.

Koncepcja uwzględnia także zachowanie i rozwinięcie funkcjonalności dotychczas istniejących placów. Ciekawym pomysłem jest tu rozszerzenie przedłużenia ulicy Pankiewicza, dzięki czemu może powstać nowe interesujące miejsce przed wejściem do Kinoteki. Stwarza to dodatkową, ograniczoną przestrzeń, która odpowiednio zrealizowana może sprzyjać kontaktom społecznym. Już teraz, dzięki obecności, przynajmniej latem, ogródka piwnego miejsce to cieszy się większą sympatią niż inne w jego otoczeniu.

Respondenci w badaniach otoczenia PKiN narzekali na zbyt małą ilość miejsc do siedzenia, a są one jednym z bardzo ważnych czynników, jeśli chodzi o stworzenie warunków sprzyjających kontaktom społecznym (Whyte zaleca, by obszary, gdzie można siedzieć, stanowiły przynajmniej 10% dostępnej przestrzeni [2]); nie muszą to być koniecznie ławki, często lepiej nawet sprawdzają się inne meble miejskie (np. krzesła pozwalające na dowolne ustawienie) lub różne formy przestrzenne takie jak na przykład murki, schody, brzegi fontann. W przypadku czystej, zadbanej przestrzeni mieszkańcy prawdopodobnie chętnie będą siadali także na trawie, czy nawet bezpośrednio na nawierzchni placów [5] [2]. Bardzo ważne jest zapewnienie miejsc do siedzenia dla grup o różnych wielkościach, tak, by znajomi mogli swobodnie wchodzić w interakcje między sobą.

Jak powiedział William Whyte [11] „ławka stwarza przestrzeń publiczną, postaw ją, a ludzie na niej usiądą, sprawy potoczą się dalej same”. Z jego badań wynika, że żaden z czynników wpływających na jakość przestrzeni: ani słońce, ani kształt, czy wielkość obszaru, nie mają takiego znaczenia w powodzeniu projektu publicznego jak ilość i jakość miejsc do siedzenia.

Ławki oraz krzesła powinny być rozmieszczone wzdłuż ścieżek pieszych, łatwo dostępne dla każdego, w tym dla osób starszych, niepełnosprawnych, dla dzieci i ich opiekunów. Ludzie lubią być „blisko nurtu”, obserwować go, czuć się jego częścią, nawet jeśli bezpośrednio w nim nie uczestniczą.

Dodatkowo badania przeprowadzone przez Williama Whyte'a już w latach siedemdziesiątych, wskazują, że ludzie uwielbiają dostosowywać przestrzeń, „zawłaszczają” ją nawet na krótki czas. Jednym z najprostszych sposobów, w jaki może być to zrealizowane, jest zapewnienie mebli do siedzenia, które są przestawialne: lekkich krzesel i ławek, nieprzytwierdzonych na stałe do ziemi. Wynika to z tego, że nawet jeśli dokona się bardzo szczegółowych analiz wpływu czynników atmosferycznych: nasłonecznienia, wiatru, nie da rady ustawić małej architektury w perfekcyjny sposób. Nawet jeśli ustawienie będzie bliskie idealnemu, ludzie lubią mieć możliwość przesunięcia siedzenia chociaż o kilka centymetrów, zanim na nim usiądą. Poza tym przestawialne meble zapewniają wygodę właśnie grupom o różnym składzie [2].

Z punktu widzenia kontaktów społecznych istotne są także miejsca, gdzie można przebywać na stojąco np. czekając na kogoś. Ważne jest też to gdzie spotkanie, kontakt społeczny może się rozpocząć, a więc punkty, gdzie ludzie umawiają się. W chwili obecnej w otoczeniu Pałacu Kultury taką rolę odgrywa plac przed wejściem do metra i trochę dalej niewielki plac przed Rotundą. W przypadku koncepcji Pracowni taką funkcję może odgrywać plac nad dzisiejszym placem przed Stacją Metra Centrum, przy budynku projektowanym jako centrum informacyjne.

2. AKTYWNOŚCI

Na tym etapie procesu projektowania możliwa jest jedynie analiza przestrzeni pod kątem potencjału do realizowania potrzeb użytkowników związanych z różnymi formami ich aktywności.

Przede wszystkim konieczne jest określenie, czy koncepcja stwarza **warunki przestrzenne** do podejmowania przez użytkowników form aktywności, które w badaniu otoczenia PKiN [1], wymieniali oni jako pożądane. Dodatkowo, pomimo iż jest to faza jedynie ogólnej koncepcji zagospodarowania przestrzeni, należy zwrócić uwagę na przyszłą **jakość** miejsc, w których użytkownicy mają podejmować różne aktywności. To właśnie od jakości przestrzeni zależy, w jaki sposób będzie ona funkcjonowała – czy dane miejsce będzie **tętniło życiem**, jak bardzo będzie **przyciągało, jak chętnie** ludzie będą spędzali w nim czas. Analiza warunków przestrzennych i wynikających z nich ograniczeń jak również koncentracja na czynnikach wpływających na jakość projektowanych miejsc w przestrzeni publicznej ułatwi w kolejnych etapach projektowania podejmowanie konkretnych decyzji dotyczących szczegółów zagospodarowania.

2.1. Formy aktywności podejmowanych w przestrzeni publicznej

Wyniki badań przeprowadzonych przez psychologów środowiskowych dotyczących otoczenia PKiN pokazują, że użytkownicy, wśród aktywności, w których chcieliby uczestniczyć w czynny lub bierny sposób (jako obserwatorzy) w przestrzeni publicznej otaczającej PKiN, wymieniają zarówno wydarzenia kulturalne, aktywności związane z odpoczynkiem, sportem i rekreacją, jak również spędzanie czasu w kawiarniach, restauracjach i pubach. Wśród wydarzeń kulturalnych respondenci wymieniali z jednej strony te organizowane na dużą skalę przez różne instytucje funkcjonujące w otoczeniu PKiN: koncerty, festyny, wystawy, przedstawienia, pokazy, targi, kino plenerowe, a z drugiej bardziej kameralne, będące często inicjatywą oddolną, takie jak na przykład taniec na ulicy. W ramach aktywności związanych ze sportem i rekreacją warszawiaci wykazują zapotrzebowanie zarówno na obiekty do gier zespołowych jak i na takie zagospodarowanie alejek i chodników, które umożliwiłoby jazdę na wrotkach czy jogging. Z punktu widzenia rekreacji ważne jest również istnienie w przestrzeni publicznej jak największej liczby afordancji [12], czyli możliwości do robienia czegoś w niej. Wiąże się to z potrzebą takiego zaprojektowania miejsc-obiektów, które swoją formą stymulowałyby do podejmowania aktywności – dawały jak najwięcej możliwości kreatywnego ich wykorzystywania [13][5].

2.2. Uwarunkowania przestrzenne

Otoczenie PKiN w obecnym stanie jest przestrzenią niejednorodną. W swoich granicach mieści obszary mogące potencjalnie generować najrozmaitsze rodzaje aktywności. Są to place o zróżnicowanej wielkości i park rozmieszczone w różnych rejonach otoczenia PKiN. Takie niekoncentryczne rozplanowanie przestrzeni publicznych umożliwia równoległe tworzenie się

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

różnych pod względem funkcji i charakteru ośrodków aktywności w przestrzeni miejskiej. Podnosi to atrakcyjność tego obszaru [1]. Aktywności mieszkańców czy przechodniów nie muszą być rozmieszczone koncentrycznie wokół jednego miejsca, powodując tym samym zamieranie pozostałych fragmentów obszaru, lecz mogą być wykonywane na całym terenie, sprawiając, że całość otoczenia PKiN funkcjonuje jak tętniąca życiem tkanka miejska. To rozproszenie miejsc aktywności stanowi o potencjalnie wysokiej jakości otoczenia PKiN.

Koncepcja przedstawiona przez Miejską Pracownię Planowania Przestrzennego i Strategii Rozwoju zachowuje istniejące już place (z utrzymaniem funkcji sportowej dziedzińca północnego) i Park Świętokrzyski, które w przyszłości mogą stać się przestrzenią dla różnych form aktywności, jak również wprowadza nowe miejsca generujące więcej afordancji. Nowościami są tutaj: plac przed południowym dziedzińcem PKiN na przedłużeniu ul. Pankiewicza, plac „na powierzchni” projektowany z zachowaniem pod powierzchnią placu funkcjonującego obecnie przy stacji Metra Centrum, ogród zimowy przy dziedzińcu północnym, pasaż handlowy i bulwar wzdłuż Alej Jerozolimskich oraz przywrócenie do użytku pieszych Placu Defilad.

2.3. Jakość przestrzeni publicznych w kontekście afordancji

Przestrzeń publiczna sprzyjająca różnym formom aktywności jest obecna w projekcie zagospodarowania otoczenia PKiN; pytanie czy jej jakość może być na tyle wysoka, by warszawiacy chcieli się w niej zatrzymać i spędzać tu aktywnie czas. Czy uwarunkowania wynikające z założeń projektu pozwolą nadać tej przestrzeni odpowiednią jakość? Czy pozwolą jej na to, by tętniła życiem o różnych porach dnia, na przestrzeni tygodnia oraz w różnych porach roku? Czy będzie wystarczająco zachęcająca dla potencjalnych użytkowników?

Na jakość publicznych przestrzeni aktywności wpływa wiele czynników spośród tych wymienianych przez Gehla [6], które omówione zostały szerzej we wstępie. To czy ludzie będą chcieli z nich korzystać zależy właśnie od tych aspektów przestrzeni. Poniżej znajduje się analiza poszczególnych fragmentów przestrzeni w otoczeniu PKiN (ważnych z punktu widzenia możliwości podejmowania różnych form aktywności) pod względem czynników decydujących o ich jakości. Jest to w dużej mierze prognoza konsekwencji wynikających z przyjętych założeń projektowych i rekomendacja dotycząca kierunku, w którym powinny zmierzać bardziej szczegółowe decyzje podejmowane w kolejnych etapach procesu projektowania, by zachować odpowiednią jakość przestrzeni. Fragmentami przestrzeni objętymi analizą pod kątem różnych form aktywności są: place (w tym: plac przed południowym dziedzińcem PKiN, południowy dziedzińiec PKiN, północny dziedzińiec PKiN z ogrodem zimowym, Plac Defilad – w całości z częścią na wysokości Muzeum Sztuki Nowoczesnej, podziemny plac przy stacji Metro Centrum oraz plac na powierzchni przy skrzyżowaniu Alej Jerozolimskich i ul. Marszałkowskiej) i Park Świętokrzyski.

2.3.1. Aktywności a szeroko pojęte poczucie bezpieczeństwa i ochrona przed czynnikami zewnętrznymi

Z punktu widzenia **poczucia bezpieczeństwa i ochrony przed czynnikami zewnętrznymi** należy zwrócić uwagę na rozplanowanie ruchu kołowego w obszarze otaczającym PKiN względem miejsc, które miałyby stanowić przestrzeń dla różnych form aktywności zarówno sportowych, rekreacyjnych, jak i kulturalnych¹. Wielu badaczy [6] [14] [15] kładzie nacisk na priorytet pieszych w przestrzeni publicznej i wiążącą się z tym ochronę przed ruchem kołowym oraz wypadkami.

Do miejsc, w których *przestrzeń publiczna styka się z ruchem kołowym* w proponowanej koncepcji zagospodarowania otoczenia PKiN należą:

- a. *plac przed dziedzińcem południowym*: ruch kołowy poprowadzony jest przez plac, co podnosi poziom zagrożenia związanego z wypadkami i może negatywnie wpływać na atrakcyjność tego miejsca jako przestrzeni publicznej umożliwiającej aktywności rekreacyjne i kulturalne;
- b. *dzielnica południowa*: oddzielenie jezdnią od zabudowy i ciągów pieszych ogranicza dostępność do niego, czyniąc go tym samym mniej atrakcyjnym – mniej przyciągającym, co może nie sprzyjać podejmowaniu na nim różnego rodzaju aktywności;
- c. *dzielnica północna z ogrodem zimowym*: ruch kołowy poprowadzony pomiędzy obszarem wyznaczonym na boiska a ogrodem zimowym może znacząco pogarszać bezpieczeństwo związane z wypadkami w tym obszarze; ponadto takie centralne poprowadzenie ruchu kołowego obniża jakość i atrakcyjność tej przestrzeni z punktu widzenia jej użytkowników, którzy z jednej strony chcą spędzać tam czas obserwując z ogrodu zimowego/restauracji osoby uprawiające sport, a z drugiej strony uczestniczyć w grach i zabawie na świeżym powietrzu, w bezpiecznym miejscu, z dala od ulicznego zgiełku;
- d. *naziemny plac przy skrzyżowaniu Alej Jerozolimskich i ul. Marszałkowskiej*: tutaj ruch kołowy może nie stanowić bezpośredniego zagrożenia wypadkiem; jest usytuowany zewnętrznie względem przestrzeni publicznej, nie przechodzi przez sam plac ani nie oddziela go od innych przestrzeni publicznych w obrębie otoczenia PKiN. Jednak jego negatywny wpływ na jakość tej przestrzeni publicznej może przejawiać się we wrażeniach zmysłowych, jakie wywołuje. Chodzi tu przede wszystkim o hałas generowany przez intensywny ruch uliczny i małą atrakcyjność wizualną [14].

Przy tych uwarunkowaniach przestrzennych przyjętych w koncepcji należy zastanowić się nad takimi rozwiązaniami projektowymi w dalszych etapach prac, które pozwolą w miarę możliwości jak najskuteczniej zniwelować negatywny wpływ obecności ruchu kołowego na komfort i bezpieczeństwo przebywania pieszych w przestrzeni publicznej. Należy wprowadzać takie rozwiązania, dzięki którym możliwe będzie zachowanie hierarchii ważności, w której dobro i komfort pieszych w przestrzeni publicznej jest stawiane ponad udogodnieniami dla ruchu kołowego.

¹ Więcej o bezpieczeństwie pieszych i ochronie przed ruchem kołowym, a także o proponowanych przez nas rozwiązaniach piszemy w części poświęconej zorientowaniu na ruch pieszy (str. 30).

Tam, gdzie jest to możliwe, należy wyeliminować ruch samochodowy. Zalecane jest to w przypadku dziedzińca północnego PKiN oddzielonego ulicą od ogrodu zimowego. W przypadku dziedzińca południowego i placu przed nim należałoby tak zaprojektować posadzkę i inne elementy architektoniczne, by to piesi – bardziej niż samochody - czuli się uprawnieni do podejmowania aktywności w danej przestrzeni publicznej (strefa ruchu uspokojonego, ulica dzielona) [16] [17]. Konsekwencją takich rozwiązań projektowych powinno być zmniejszenie tempa jazdy samochodów, co przełoży się na, większe bezpieczeństwo i swobodę pieszych w podejmowaniu różnych aktywności.

W miejscach gdzie negatywnym czynnikiem jest hałas generowany przez ruch uliczny (plac naziemny przy stacji Metra Centrum), należy wprowadzać takie rozwiązania, które doprowadzą do przynajmniej częściowego odseparowania przestrzeni publicznej od ruchu samochodów. Stworzenie bariery między ulicznym zgiełkiem a miejscem aktywności pieszych użytkowników, która dodatkowo będzie atrakcyjna wizualnie, wpłynie pozytywnie na jakość tej przestrzeni publicznej [14][18]. Obecny, znajdujący się w zagłębieniu plac przy stacji Metra Centrum oprócz funkcji komunikacyjnej pełni też rolę swoistej sceny dla spontanicznych aktywności kulturalno-artystycznych. Grupy ludzi prezentujących swoje zdolności ustawiają się przeważnie przed murem od strony ulicy, który stanowi pewnego rodzaju scenografię dla ich występów. Przykrycie obecnego placu może pozbawić go funkcji sceny dla spontanicznych występów. Jednakże, przy odpowiednim (atrakcyjnym pod względem estetycznym i w miarę możliwości skutecznym) odseparowaniu planowanego placu na powierzchni od ulicy Marszałkowskiej i Alej Jerozolimskich, można stworzyć na nim nową przestrzeń dla spontanicznych występów.

Wśród warunków decydujących o **ochronie przed czynnikami zewnętrznymi** istotne w odniesieniu do publicznych przestrzeni aktywności jest zabezpieczenie użytkowników danej przestrzeni przed *oddziaływaniem negatywnych czynników pogodowych* takich jak: wiatr, deszcz, śnieg i chłód. Ważne jest, by mieszkańcy mogli znaleźć przed nimi schronienie w przestrzeni publicznej i by dzięki temu owa przestrzeń była funkcjonalna – tętniła życiem, była użytkowana też w aktywny sposób stosunkowo niezależnie od warunków pogodowych. Takie „ochronne” rozwiązania należy uwzględniać zarówno w projektach placów jak i parku.

W koncepcji zagospodarowania otoczenia PKiN proponowanej przez Pracownię obecne są rozwiązania dające pieszym ochronę przed negatywnymi czynnikami pogodowymi, mianowicie: zimowy ogród przed północnym dziedzińcem PKiN, pomysł zadaszenia części Placu Defilad przed samym wejściem głównym do Pałacu oraz zadaszenie pasażu równoległego do Alej Jerozolimskich. Miejscami, które mogą tracić swoją funkcję przestrzeni aktywności pod wpływem negatywnych czynników pogodowych są zarówno place - zwłaszcza największy naprzeciwko głównego wejścia do PKiN, jak i Park Świętokrzyski. W związku z tym, w kolejnych etapach projektowania należy zwrócić szczególną uwagę na takie rozwiązania architektoniczne, które pozwolą zachować przynajmniej część afordancji tych przestrzeni niezależnie od czynników pogodowych. Warto w projektowaniu szczegółowych elementów przestrzeni uwzględnić takie rozwiązania jak: punktowe miejsca zadaszone dostępne dla wszystkich – niebędące ogródkami kawiarni czy restauracji przeznaczonymi jedynie dla ich klientów, oraz czasowe zadaszenia dziedzińców PKiN zaprojektowane z uwagą na ich wizualną atrakcyjność, montowane na czas organizacji wydarzeń kulturalnych.

Ochrona przed wiatrem zasługuje na szczególną uwagę, ze względu na powstawanie lokalnych wiatrów wywołanych ustawieniem budynków. By zapewnić odpowiednią ochronę przed

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

negatywnym oddziaływaniem tych zjawisk atmosferycznych należy przeprowadzić szczegółowe analizy cyrkulacji powietrza na obszarze otaczającym PKiN [19], a w dalszych etapach tak kształtować zagospodarowanie przestrzeni publicznej, by eliminować negatywny wpływ wiatru tam, gdzie nie można go uniknąć przy założeniach przyjętych w koncepcji zagospodarowania. Dobrym rozwiązaniem może być ciekawie zaaranżowana mała architektura i meble miejskie, które oprócz funkcji ochronnych, gdy warunki pogodowe tego wymagają, stymulowałyby do aktywności w formie zabaw czy sportów, jak i dawałyby możliwość pasywnego spędzania czasu. (Pojęcie to obejmuje różne formy aktywności niewymagające wysiłku fizycznego, takie jak np.: czytanie książki, oglądanie filmu, korzystanie z usług kawiarni i restauracji czy prowadzenie rozmowy; w odróżnieniu od aktywnego spędzania czasu, które wiąże się ruchem i wysiłkiem fizycznym [56]).

W kontekście poczucia bezpieczeństwa związanego z *ochroną przed przestępczością* newralgicznym elementem przestrzeni aktywności jest propozycja przejścia podziemnego między ogrodem zimowym a dziedzińcem północnym PKiN, w którym znajdować miałyby się ogólnodostępne szatnie i toalety. Takie rozwiązanie architektoniczne tworzy zaułek – miejsce, które nie jest łatwo obserwowalne przez przechodniów i może być potencjalną kryjówką dla przestępcy. Przestrzeń ta może być postrzegana jako potencjalnie niebezpieczną i nieprzyjemną [20]. Drugim takim miejscem może stać się „podziemny plac” przy wyjściu ze stacji Metra Centrum, jeśli nie zostanie odpowiednio doświetlony i zagospodarowany, tak by przyciągać ludzi. W proponowanej koncepcji pojawia się sugestia doświetlenia tego placu świetlikiem co zapewne naturalne (choć przefiltrowane) światło. Taki świetlik w postaci odwróconej piramidy został zastosowany w podziemiach Luwru. Sugestia taka pojawia się w koncepcji zagospodarowania (stan na październik), i w świetle dorobku psychologii środowiskowej, jest ona bardzo dobrym pomysłem. W tym miejscu należy jednak zaznaczyć że dla poczucia bezpieczeństwa użytkowników danej przestrzeni istotne jest również rozłożenie w czasie jej funkcjonalności. Ważne jest, by projektowana przestrzeń mogła tętnić życiem i przyciągać swoją atrakcyjnością o różnych porach dnia i nocy. Zatem w przypadku miejsc, które są przez znaczną część dnia zacienione, lub prawie w ogóle nie dociera do nich światło dzienne (co niewątpliwie będzie w jakimś stopniu miało miejsce na podziemnym lacu), należy pomyśleć o lepszym i ciekawszym oświetleniu sztucznym, dzięki któremu mogłyby być dobrą przestrzenią dla aktywności kulturalnych i rekreacyjnych organizowanych wieczorami i w nocy, lub zaaranżowaniu aktywności niewymagających światła dziennego (np. pokazy filmów, wystawy przy odpowiednim oświetleniu). Przestrzeń aktywna, tętniąca życiem także w nocy stanie się bardziej przyjazna i bezpieczna w odczuciach jej użytkowników [6].

Również w przestrzeni parku istotnym aspektem decydującym o jego atrakcyjności i tym, co przyciąga do niego ludzi, jest poczucie bezpieczeństwa. Ważne jest, by użytkownicy w każdym wieku mogli czerpać przyjemność z aktywności podejmowanych w parku. W diagnozach poczucia bezpieczeństwa na danym terenie dobrym predyktorem jest obecność kobiet. Im więcej kobiet korzysta z danej przestrzeni, tym za bardziej bezpieczną można ją uznać [14]. W projektowaniu parku pod kątem poczucia bezpieczeństwa należy zwrócić szczególną uwagę na takie aspekty jak: dobra widoczność nieograniczana przez gęste posadzenie roślin, dobre oświetlenie, afordancje przyciągające dużą ilość osób i stymulujące do pozytywnych zachowań takich jak np. gry zespołowe [21].

2.3.2. Aktywności a przyjemność przebywania

Czynnikami, które według Gehla [6] decydują o **przyjemności przybywania** i podejmowania różnych form aktywności w przestrzeni publicznej istotnymi dla koncepcji zagospodarowania otoczenia PKiN są: *skala* projektowanych przestrzeni, która powinna być dostosowana do wymiarów człowieka i jego percepcji, *możliwość czerpania przyjemności z miłych aspektów pogodowych* (słońce, cień, ciepło, chłód, schronienie od wiatru) oraz *pozytywne wrażenia zmysłowe* związane z estetyką przestrzeni architektonicznej, atrakcyjnymi widokami, obecnością roślinności i wody.

Problem skali może mieć znaczenie w przypadku Placu Defilad. Na tym etapie koncepcji plac ten nie generuje zbyt wielu afordancji, poza aktywnościami programowymi, takimi jak udział w zorganizowanych imprezach. Należy w tym przypadku zadbać o takie jego zagospodarowanie, które pozwoli na podejmowanie zarówno pasywnych aktywności takich jak siedzenie np. w ogródkach kawiarnianych i/lub na ogólnodostępnych meblach miejskich i podziwianie atrakcyjnych widoków, czy obserwowanie innych ludzi spędzających aktywnie czas na tym placu. Ten fragment otoczenia PKiN powinien być tak zagospodarowany (obecność małej architektury) i tak zarządzany (organizowanie różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych), by nie sprawiał wrażenia jedynie dużej pustej i leniwie egzystującej przestrzeni. Elementami ważnymi dla atrakcyjności tego placu są: zieleń (choćby w postaci roślin ustawianych w donicach) i woda. Wyniki badań wskazują, że obecność roślinności i wody w przestrzeni miejskiej ma kojący wpływ na ludzi spędzających w niej czas [14][22][23][24]. Jeśli chodzi o obecność wody, ciekawym rozwiązaniem projektowym dającym dużo możliwości do podejmowania różnego rodzaju aktywności jest wkomponowanie fontann w posadzkę.

2.3.3. Aktywności a ładna pogoda

Dla pozostałych placów i parku skala nie stanowi problemu – należą one do raczej kameralnych i są różnorodne. W ich przypadku dużo ważniejsze jest zwrócenie uwagi na potencjalne możliwości czerpania z miłych czynników pogodowych, a zatem na odpowiednie ich **nasłonecznienie**, ale też na możliwości schronienia się w cieniu przed nadmiernym upałem. O tym jak istotne jest nasłonecznienie w przypadku przestrzeni publicznej mówią wyniki badań [2], z których wynika, że ludzie chętniej spędzają czas i podejmują aktywności w przestrzeniach nasłonecznionych. Uwarunkowania przestrzenne wynikające z koncepcji zagospodarowania – obecność wysokich budynków i intensywna niższa zabudowa od strony Alej Jerozolimskich potencjalnie mogą obniżać poziom nasłonecznienia placów i parku. By możliwa była rzetelna ocena wpływu planowanej zabudowy na nasłonecznienie publicznych przestrzeni aktywności konieczne jest wykonanie szczegółowej analizy zacienienia o różnych porach dnia i roku. Wiedza na ten temat pozwoli w dalszych etapach procesu projektowania na wprowadzenie takich rozwiązań projektowych, które będą rekompensowały użytkownikom deficyty związane z zacienieniem, by przestrzenie te nie traciły na atrakcyjności pomimo ewentualnego wysokiego zacienienia w ciągu dnia. Korzystnym

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

rozwiązaniem może być zaprojektowanie ciekawego i atrakcyjnego wizualnie sztucznego oświetlenia tych placów i parku, które uczyni je dobrymi przestrzeniami dla różnego rodzaju aktywności także po zmierzchu. Pozwoli to wydłużyć czas ich aktywnego funkcjonowania w zarówno dobowym wymiarze czasu jak i cyklu pór roku. Dodatkowo miejsca o dużym zacienieniu mogą dobrze funkcjonować jako ośrodki aktywności niewymagających światła dziennego, np. jako kino plenerowe.

W kontekście przyjemnych czynników pogodowych atrakcyjności wizualnej miejsca należy również wspomnieć o zawartym w koncepcji zagospodarowania podziemnym placu przy stacji Metra Centrum. Będzie on przykryty i w dużym stopniu pozbawiony bezpośredniego dostępu do słońca (przez co w upalne lub deszczowe dni może dobrze pełnić funkcję schronienia), co jednak nie przekreśla całkowicie jego szans na funkcjonowanie jako dobra, przyjazna przestrzeń publiczna. W zależności od późniejszych decyzji dotyczących szczegółów jego zaprojektowania zależność będzie to czy będzie on ponurym, nieprzyjaznym i stwarzającym poczucie zagrożenia placem czy tętniącą życiem, ciekawie oświetloną, pozytywnie zadziwiającą swoim wyglądem przestrzenią różnorodnych aktywności – spontanicznych jak i odgórnie organizowanych wystaw, pokazów czy prezentacji. Od zaprojektowania jego funkcji i możliwości do ich spełniania zależne będzie też to, czy ludzie będą jedynie przez niego przechodzić – często jak najszybciej przez niskie poczucie bezpieczeństwa, czy będą chcieli się w nim zatrzymać. Atrakcyjnym rozwiązaniem w przestrzeni podziemnego placu mogłoby być połączenie go z projektowanym budynkiem pełniącym funkcje informacji turystycznej i promocji miasta, tak by możliwe było bezpośrednie przejście z podziemnego placu do budynku bez wychodzenia na powierzchnię. Takie przeniesienie części usług planowanych w tym budynku na poziom podziemnego placu zwiększy ilość jego afordancji, a co za tym idzie, zachęci ludzi do korzystania z niego. Należy zatem sprawdzić czy uwarunkowania związane z ukształtowaniem terenu (obecnością torów kolejowych poprowadzonych w tunelu) pozwolą na taką konstrukcję budynku przy placu z kondygnacją podziemną.

2.3.4. Aktywności a komfort przebywania

O komforcie z punktu widzenia różnych form aktywności w przestrzeni miejskiej można mówić w odniesieniu do miejsc związanych z zabawą i relaksem. Chodzi tu o komfort i stworzenie warunków do zarówno aktywnego jak i pasywnego spędzaniu czasu [14]. W tej części analizy fragmentów okolicy PKiN zwraca się uwagę na komfort korzystania z przestrzeni spowodowany jej afordancjami sprzyjającymi różnym formom aktywności. Ważne jest, żeby stworzone możliwości odpowiadały na zapotrzebowania różnego typu użytkowników i by było ich jak najwięcej. Kent [13] pisze o „mocy dziesiątki” w kontekście ilości afordancji. Jego zdaniem idealna, dobrze funkcjonująca przestrzeń publiczna powstaje w myśl zasady: zaprojektuj dziesięć oddzielnych punktów ogniskujących w przestrzeni i niech każdy z nich będzie stwarzał możliwości do robienia dziesięciu różnych rzeczy. Liczba dziesięć jest oczywiście jedynie metaforą. Nie jest powiedziane, że zawsze, niezależnie od warunków, elementów przyciągających ludzi powinno być ni mniej ni więcej niż dziesięć. Kent dodatkowo wyjaśnia tę zasadę: park sam w sobie jest dobry, ale park z fontanną, boiskiem, lub placem zabaw i sprzedawcą popcornu jest lepszy. Jeszcze lepiej jest gdy w okolicy znajduje się biblioteka, która organizuje godziny czytania dla dzieci i różnego rodzaju wystawy. Gdy dodamy do tego jeszcze kawiarenkę, ścieżkę rowerową, lodziarnię, przystanek autobusowy, ludzie uznają tę przestrzeń za wspinałką.

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

Place

Na podstawie wiedzy z wieloletnich badań Project for Public Space skonstruowało zbór zasad, którymi należy się kierować przy tworzeniu dobrze funkcjonujących placów. Do wytycznych decydujących o jakości placu z punktu widzenia możliwości podejmowania różnych aktywności na jego obszarze należą: ilość atrakcji i dystans, wygoda, elastycznie zaprojektowana przestrzeń, sezonowa strategia zagospodarowania, dostęp, otwartość fasad otaczających go budynków, zarządzanie nim [18].

Dobry plac składa się z wielu różnorodnych małych miejsc przyciągających różnych ludzi, co sprowadza się do zasady „mocy dziesiątki” opisanej wyżej. Jeśli chodzi o wygodę, dotyczy ona głównie miejsc przeznaczonych do pasywnego spędzania czasu, w których odbywają się interakcje i kontakty społeczne. Wytyczne do odpowiedniego zaprojektowania tego aspektu przestrzeni miejskiej omówione są w części poświęconej kontaktom społecznym. Elastyczność przestrzeni placu to nic innego jak tylko możliwość wprowadzania modyfikacji związanych z cyklem dobowym, tygodniowym a także rocznym. Oprócz możliwości montowania tymczasowej sceny, chodzi tu też o takie rozwiązania jak przechowalnia (wypożyczalnia) sprzętu sportowego, przenośnych parasoli, stołów i krzeseł. Dobrze funkcjonujący plac nie może być przestrzenią rozkwitającą tylko sezonowo, ważne jest, by strategia zarządzania nim i jego projekt były na tyle elastyczne, by mógł tętnić życiem niezależnie od pory roku. Dobrymi przykładami placów zmieniających się wraz z porami roku są: Campus Martius w Detroit czy plac w Bryant Park w Nowym Jorku. By plac mógł przyciągać ludzi, musi być łatwo dostępny dla pieszych. Warunki, od jakich zależy dostępność przestrzeni publicznych, opisane są w części poświęconej dostępności i ciągłości przestrzennej. Podstawowym czynnikiem decydującym o dobrym funkcjonowaniu placu pod względem możliwości podejmowania różnych form aktywności jest otwartość fasad otaczających go budynków. Ważne jest, by ludzie korzystający z punktów usługowych i gastronomicznych przy placu mogli cieszyć się przebywaniem w tętniącym życiem miejscu i uczestniczyć w nim [25] [14].

Wymienione wyżej zasady kształtowania przestrzeni placów powinny być uwzględnione w dalszych etapach projektu zagospodarowania otoczenia PKiN i realizowane w odniesieniu do każdego z proponowanych placów w tym obszarze. Szczególną uwagę należy zwrócić jednak na Plac Defilad, którego skala może utrudniać odpowiednie zagospodarowanie go.

Parki

Parki, podobnie jak place, są przestrzenią publiczną, która powinna generować jak najwięcej afordancji związanych z rekreacją. Dodatkowo, podobnie jak w przypadku placów, afordancje te powinny być dedykowane do wszystkich niezależnie od wieku czy sprawności fizycznej. Badania pokazują, że dzieci i młodzież chętniej bawią się i grają – ogólnie, aktywnie spędzają czas w miejscach, które nie są ograniczone przez swoją skończoną formę. Z badań wynika [55], że dla młodych osób najbardziej atrakcyjne są przestrzenie, które można kreatywnie wykorzystywać i dostosowywać do potrzeb zabawy.

Wyniki badań [23] pokazują wagę elementów naturalnych w przestrzeni publicznej dla samopoczucia jej użytkowników. Park pełni w tkance miejskiej funkcję oazy, w której można zrelaksować się i odpocząć od ulicznego zgiełku. O komforcie relaksu w parku decyduje sposób w

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

jaki jego przestrzeń jest projektowana. Ludzie preferują parki, które wyglądem najbardziej zbliżone są do naturalnych terenów zielonych, ale mimo to są zadbane i zorganizowane [26].

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę całokształt koncepcji zagospodarowania otoczenia PKiN w kontekście jego afordancji, można sądzić, że projektowana przestrzeń ma potencjał do stania się w przyszłości przestrzenią dla różnych form aktywności. Z istniejących obecnie obiektów w okolicy PKiN zachowane zostaje to, co sprzyja podejmowaniu różnych form aktywności i dodatkowo projektowane są nowe obszary, generujące dodatkowe możliwości podejmowania aktywności. O ile potencjał tej przestrzeni publicznej jest utrzymany na etapie koncepcji, o tyle jego efektywne wykorzystanie zależeć będzie od dalszych etapów procesu projektowania, na których zapadają bardziej konkretne decyzje. Na to, czy proponowane w koncepcji przestrzenie publiczne nie będą w przyszłości świeciły pustkami, czy też staną się tętniącą życiem, atrakcyjną przestrzenią, ma wpływ wiele czynników, które należy brać pod uwagę w kolejnych etapach procesu projektowania.

Niektóre przyjęte przez Pracownię założenia w koncepcji zagospodarowania otoczenia PKiN mogą wpływać negatywnie na jakość przestrzeni publicznej rozpatrywanej pod kątem afordancji, jednak istnieją możliwości niwelowania negatywnego wpływu tych uwarunkowań. Należy w tym celu przeprowadzić precyzyjne analizy warunków nasłonecznienia, lokalnych ruchów powietrza (wiatrów lokalnych), by w kolejnych etapach projektowania można było wprowadzać skuteczne rozwiązania występujących problemów.

Zestawienie konkretnych elementów publicznej przestrzeni aktywności, na które należy zwrócić szczególną uwagę przy podejmowaniu konkretnych decyzji projektowych znajduje się w tabeli na końcu opracowania.

Biorąc pod uwagę to, jak wiele dla jakości przestrzeni publicznych i atrakcyjności ich afordancji zależy od szczegółowych rozwiązań przyjmowanych w kolejnych etapach projektowania, postulujemy, by w koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie Pałacu Kultury i Nauki określić szczegółowo wymagania i warunki decydujące o jakości przestrzeni publicznej.

3. WIZERUNEK MIEJSCA

Wizerunek miejsca publicznego można rozpatrywać na wielu wymiarach i w wielu kontekstach. W ujęciu proponowanym między innymi przez Project for Public Spaces związany jest on z tożsamością (historyczną i symboliczną) tej przestrzeni, poczuciem bezpieczeństwa i czystością oraz ogólnym poziomem jej dostępności. Wizerunek jest też ściśle powiązany z innymi elementami charakteryzującymi dobrą przestrzeń publiczną – afordancjami oferowanymi przez nią a także tym, jak dana przestrzeń skomunikowana jest wewnątrz oraz zewnątrz. Mamy tu do czynienia z pewnego rodzaju zamkniętym kołem – wizerunek miejsca decyduje w znacznym stopniu, kto odwiedza daną przestrzeń i jak się w niej zachowuje, a z drugiej strony ludzie przebywający w tym miejscu tworzą je, lub przynajmniej w dużej mierze wpływają na jego wizerunek.

3.1. *Wizerunek miejsca a poczucie bezpieczeństwa*

Bezpieczeństwo miejsca publicznego można rozpatrywać w szerszym kontekście ogólnego zapewniania ochrony przed nieprzyjemnymi doznaniem. W tym sensie oznacza ochronę przed zagrożeniami wywoływanymi przez innych ludzi i ich aktywność (przestępczość, naruszanie strefy prywatnej), niebezpieczeństwami związanymi z ruchem ulicznym (ruchem kołowym i wypadkami), ale także przed ogólnym poczuciem dyskomfortu, wywołanym przez czynniki atmosferyczne [27].

Na dzień dzisiejszy, postrzegany niski poziom poczucia bezpieczeństwa w analizowanym obszarze wynika głównie z zagrożeń związanych z przestępczością i obecnością osób uważanych za niepożądane. Badani znacznie rzadziej wymieniają inne źródła zagrożeń. Warto jednak zaznaczyć, że w przypadku nowego planu zagospodarowania przestrzeni sytuacja ta może ulec zmianie.

3.1.1. *Bezpieczeństwo z punktu widzenia ochrony przed przestępczością, naruszeniem mienia, obecnością osób niepożądanych*

W dyskusjach na temat poczucia bezpieczeństwa mamy do czynienia z dwoma podejściami: kontrolą instytucjonalną (m.in. kamery, zwiększona ilość patroli na ulicach) i opierającym się na samokontroli społecznej. Podejście pierwsze ogranicza w pewnym sensie ludzką wolność, a tym samym może prowadzić do wzrostu napięcia społecznego, które z kolei wpływa negatywnie na poczucie bezpieczeństwa [28]. Nie oznacza to, że należy z niego zrezygnować, natomiast nie jest ono wystarczające do stworzenia bezpiecznej przestrzeni.

Wiele teorii kładzie nacisk na samokontrolę społeczną: poczynając od metod kształtowania przestrzeni opartych na teorii *defensible space* (czyli terytorialności - przestrzeń przypisuje się różnym aktorom, o różnym poziomie utożsamienia z nią, co jest realizowane jako: przestrzeń publiczna, pół-publiczna, pół-prywatna i prywatna) [10] po anty-terytorialną metodę związaną z teoriami *space syntax* [29]. W pierwszym przypadku (*defensible space*) to co lokalne, terytorialnie określone i "zawłaszczane" przez konkretną grupę, jest bezpieczne [10], w drugim natomiast (*space*

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

syntax) odwrotnie – bezpieczne jest to, co otwarte, dostępne, łatwo kontrolowane przez nieokreśloną lecz licznie znaczącą publiczność, widownię.

Realizacja w koncepcji

Stopień ogólności analizowanej koncepcji planu zagospodarowania przestrzeni wokół Pałacu Kultury i Nauki nie pozwala na jego pełną analizę z punktu widzenia bezpieczeństwa: możliwe są jedynie dosyć powierzchowne uwagi. Bardzo dużo zależy od szczegółowej jego realizacji, stąd szereg wskazówek projektowych.

W stosunku do obecnego zagospodarowania okolic PKiN analizowana koncepcja zakłada znaczne urozmaicenie sposobów wykorzystania przestrzeni, zarówno jeśli chodzi o stopień zurbanizowania przestrzeni, jak i ilość oraz jakości aktywności, które można w niej wykonywać. W miejsce dzisiejszych, w dużej mierze pustych, przestrzeni ma powstać strefa zapewniająca realizację funkcji handlowych, usługowych i gastronomicznych. Jest to korzystne zarówno z punktu widzenia teorii „defensible space” ze względu na zwiększenie ilości miejsc, dla których jest jasno określone, kto za nie odpowiada [10] a także z punktu widzenia „space syntax”, ponieważ zakłada pojawienie się większej ilości osób, co zapewniają poczucie bezpieczeństwa [29]. Warto jednak zaznaczyć, że aby poziom bezpieczeństwa się zwiększył, te nowe przestrzenie muszą mieć demokratyczny charakter [3] [30].

Bulwar spacerowy od strony Alej Jerozolimskich

Śródmiejski bulwar może nie tylko pełnić funkcję spacerową i komunikacyjną, ale także być ważnym elementem tworzącym wizerunek miasta. Dobrze by było, gdyby ten fragment otoczenia PKiN mógł stanowić jeden z elementów tworzących system terenów zieleni miasta powiązanych w czytelny układ za pomocą ciągów spacerowych i rowerowych, jako elementów spajających przestrzeń i poprawiających dostępność terenów wypoczynkowych w centrum Warszawy.

Uwzględnienie w koncepcji zagospodarowania okolic Pałacu Kultury otwartego, szerokiego bulwaru jest dobrym pomysłem. Zwiększa on ilość sposobów, w jaki przestrzeń może być wykorzystana, a także może stanowić ważny atraktor przyciągający zróżnicowane grupy ludzi, w tym typowych użytkowników obszarów spacerowych, m.in. rodziców z dziećmi. Ich obecność, podobnie jak obecność kobiet, jest jednym z wskaźników używanych przy ocenie poczucia bezpieczeństwa w danym miejscu [2].

Samo założenie utworzenia takiego obszaru nie jest wystarczające. W przypadku tego miejsca chyba najbardziej widoczne jest to, że obecność ludzi i bezpieczeństwo są dwoma czynnikami, które bardzo silnie wpływają na siebie. Przyciągnięcie przechodniów jest kluczowym czynnikiem, bez którego świecący pustką deptak otoczony wysokimi budynkami raczej nie stanie się miejscem, które ktokolwiek określiłby mianem „bezpiecznego”.

Dlatego bardzo ważne jest zapewnienie odpowiedniego naświetlenia, zadbanie o jak najwyższy poziom estetyki, a także dostępności bulwaru także dla osób niepełnosprawnych oraz osób z dziećmi. Pomocne tu może być wspomniane już wcześniej stopniowanie przestrzeni – płynne przejścia pomiędzy strefami prywatnymi a publicznymi – otwarcie parterów budynków na przechodniów, wyjście punktów usługowych „na ulicę”. Obecność obserwatorów (*streetwatchers*)

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

również sprawia, że miejsce wydaje się bezpieczniejsze. Z badań w rejonie Pałacu Kultury wynika, że jedną z rzeczy, które mieszkańcy i przechodnie chcieliby robić, jest obserwowanie innych. Warto wykorzystać tę naturalną tendencję ludzi do „podglądactwa” i ułatwić je, zapewniając odpowiednią ilość miejsc do siedzenia, w tym też ogródków przy punktach gastronomicznych. Jeśli chodzi o estetykę, niezwykle ważne są elementy tak zwanej małej architektury: stylistyka ławek, to, czy są one wygodne, takie ich ustawienie, by sprzyjały interakcjom społecznym, a także by po prostu zdołały. Mała architektura jest często elementem niedocenianym lub zaniechanym, tymczasem może mieć duży wpływ na wykorzystanie przestrzeni, a tym samym poziom bezpieczeństwa (np. poprzez taki kształt ławek, który sprawia, że są one wygodne do siedzenia, natomiast nie da się na nich leżeć, co zniechęca osoby bezdomne do ich ciągłego okupowania). Warto rozważyć metody partycypacji społecznej przy decydowaniu o szczegółowej realizacji bulwaru. Zaproszenie ludzi do współpracy nad miejscem, z którego będą później korzystać jest dobrym sposobem na zapewnienie, by wszystkie ich potrzeby zostały zaspokojone, a ponadto buduje poczucie związku z miejscem, dzięki czemu ludzie czują się za nie odpowiedzialni [31].

Planowany bulwar jest bardzo szeroki, co z jednej strony stwarza nowe możliwości zagospodarowania go i pozwala na powstanie wielu „mentalnych progów spowalniających”, czyli takich miejsc i obiektów, które sprawiają, że ludzie nie przebiegają przez to miejsce, częściej zatrzymują się, lub zwalniają, żeby czemuś się przyjrzeć, czegoś doświadczyć, z czegoś skorzystać. Takie obiekty czy też przestrzenie mogą uczynić go bardzo interesującym, „prawdziwym miejscem”. Z drugiej strony, ze względu na tę szerokość bulwaru, istnieje ryzyko, że wszystkie aktywności przesuną się na jego północną stronę. Możliwe jest także rozdzielenie ruchu czysto związanego z komunikacją, od nastawionego na bardziej komercyjne lub rekreacyjne funkcje, w wyniku czego strona bulwaru od Alej Jerozolimskich nie będzie w pełni wykorzystana i może ulegać stopniowej degradacji.

Z punktu widzenia doświetlenia usytuowanie bulwaru wydaje się być poprawne. Biorąc pod uwagę obecną i planowaną zabudowę oraz szerokość Alej Jerozolimskich, można sądzić, że położenie tego bulwaru na linii wschód-zachód jest dobrym pomysłem, ze względu na światło słoneczne dostępne przez długi czas na większości odcinków bulwaru. Jednak, podobnie jak w przypadku innych miejsc, konieczne są tu dodatkowe analizy nasłonecznienia i ewentualne doświetlenie przestrzeni. Miejsca ciemne, nenasłonecznione często postrzegane są jako bardziej niebezpieczne, nawet jeśli rzeczywisty poziom przestępczości jest tam dosyć niski [29].

Zadaszony pasaż

Dodatkowy, zadaszony pasaż uwzględniony w koncepcji Pracowni przez samo swoje położenie pomiędzy szpalerami budynków o zróżnicowanej funkcji będzie miał w dużej mierze charakter półpubliczny, co jest korzystne z punktu widzenia bezpieczeństwa, podobnie jak założenie otwartych parterów i ich usługowo-handlowego charakteru w budynkach przylegających do niego.

Warto jednak zwrócić uwagę na potencjalne zagrożenia w przypadku niewłaściwej szczegółowej realizacji tej przestrzeni: jeśli będzie ona monotonna może sprawiać wrażenie tunelu i w pewnym sensie przypominać przejścia podziemne, które już teraz nie są postrzegane jako bezpieczne. Jednym z elementów bezpiecznej przestrzeni są możliwe drogi potencjalnej ofiary [10]. Teoretycznie pasaż nie różni się pod tym względem od zwykłej wewnętrznej ulicy, ale dach, ograniczając dodatkowo przestrzeń z góry, może dawać wrażenie większego zamknięcia.

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

Bardzo ważne z punktu widzenia bezpieczeństwa jest zapewnienie zróżnicowania wewnętrznej przestrzeni oraz zachowanie jej demokratycznego charakteru. Szczególna uwaga powinna być zwrócona na równowagę pomiędzy przestrzeniami prywatnymi, pół-publicznymi i publicznymi. Od trzydziestego metra wieżowce wyrastające z niższej zabudowy tworzącej pasaż mają przeznaczenie mieszkaniowe, zatem konieczne będzie znalezienie takich rozwiązań, które pogodzą tendencje mieszkańców do odgradzania się od stref o innym charakterze z założeniem ich demokratyczności i dostępu dla szerszego grona ludzi.

Czynnikiem, który w negatywny sposób może wpływać na odczuwany, ale także rzeczywisty poziom bezpieczeństwa, jest ograniczenie dostępu światła słonecznego do pasażu. Według koncepcji Pracowni ma on być przeszkłony, w związku z tym, przez większość czasu brak światła nie powinien być problemem. Warto jednak zastosować dodatkowe sztuczne oświetlenie (jak na przykład oświetlenie witryn sklepowych), dzięki czemu zwiększy się czasowe wykorzystanie przestrzeni – wieczorem i w nocy, jasny, zadaszony pasaż może być dla wielu osób atrakcyjną alternatywą dla innych dostępnych przejść. Jest to ważne także jesienią i zimą, gdy gromadzące się liście i śnieg będą w naturalny sposób prowadzić do zaciemnienia przestrzeni.

Park Świętokrzyski

Koncepcja Pracowni nie ingeruje w zbyt dużym stopniu w dotychczasowe funkcjonowanie Parku Świętokrzyskiego, nie zmniejsza zbyt jego powierzchni. Z badań otoczenia Pałacu Kultury wynika, że poziom bezpieczeństwa doświadczany w nim nie jest zbyt wysoki, pomimo że jest to miejsce lubiane przez Warszawiaków. Wiąże się to w dużej mierze z zaniedbaniem zieleni i niewłaściwym oświetleniem. O ile ten stan ulegnie poprawie, (przez wzgląd na zwiększenie ilości osób potencjalnie zainteresowanych parkiem spowodowane ogólnym wzrostem natężenia ruchu pieszego zakładanym przez koncepcję) istnieje szansa, że park stanie się bezpieczniejszym miejscem. Na zwiększenie poziomu wykorzystania parku może także pozytywnie wpłynąć pojawienie się większej ilości naziemnych przejść dla pieszych na ulicach otaczających Pałac Kultury.

Największym zagrożeniem dla dobrego funkcjonowania parku jest zaplanowany wieżowiec w jego północno-zachodnim rogu. Spowoduje on dodatkowe zaciemnienie, i tak już dosyć ciemnego obszaru. Dlatego korzystne byłoby zapewnienie dodatkowego oświetlenia, które dodatkowo zwiększałoby poziom bezpieczeństwa wieczorem i w nocy. Podobnie jak w przypadku innych budynków w analizowanym obszarze, również ten wieżowiec powinien mieć otwarty parter, pełniący funkcje handlowo-usługowe; w przeciwnym razie może on dodatkowo powodować degradację przestrzeni wokół przez jedynie ujemny wpływ na możliwe jej wykorzystanie.

Dobrym rozwiązaniem wydaje się też uwzględniony w koncepcji ogród zimowy. Jego planowane przeznaczenie na kawiarnię lub punkt widokowy, może wpłynąć dodatnio na odczuwany poziom bezpieczeństwa nie tylko dzięki zwiększonej ilości osób i wielofunkcyjności przestrzeni, ale także ze względu na wrażenie, że przestrzeń jest obserwowana.

3.1.2. Bezpieczeństwo z punktu widzenia ochrony przed ruchem kołowym

W przypadku bezpieczeństwa rozumianego jako ochrona przed nieprzyjemnymi doznaniem, analiza ruchu kołowego i jego wpływu na pieszych ma ogromne znaczenie. Podobnie jak w przypadku innych elementów bezpieczeństwa, także i w tym mamy do czynienia z dwoma aspektami: rzeczywistym zagrożeniem i strachem przed nim. Dobra przestrzeń publiczna nie tylko minimalizuje ryzyko wypadku drogowego, ale także obawę przed nim.

Realizacja w koncepcji

Koncepcja Pracowni zakłada priorytet ruchu pieszego nad kołowym. Jest to realizowane przede wszystkim poprzez utworzenie szeregu przejść nadziemnych na wszystkich ulicach otaczających Pałac Kultury, oraz przeniesienie parkingów pod ziemię, lub na wyższe piętra budynków. Jest to bardzo korzystne z punktu widzenia bezpieczeństwa pieszych. Z kolei nowe zagrożenia będą wynikać z utworzenia nowych ulic w obrębie kwartału. Liczne badania potwierdzają, że tworzenie nowej infrastruktury, zwiększanie ilości dróg i poprawianie ich jakości prowadzi do zwiększenia ilości samochodów, a co za tym idzie intensyfikacji ruchu kołowego [32]. Biorąc pod uwagę możliwe ogólne zwiększenie natężenia ruchu w analizowanym obszarze i zmianę charakteru ruchu na ulicy Świętokrzyskiej i w Alejach Jerozolimskich, można wnioskować o zaistnieniu dużego ryzyka, że część ciężaru ruchu zostanie przeniesiona na planowaną ulicę wzdłuż południowej pierzei PKiN i ulicę wzdłuż Parku Świętokrzyskiego. Może to stwarzać szereg nowych zagrożeń komunikacyjnych ze względu na to, że w dużej mierze ulice te pokrywają się z dotychczasowymi ścieżkami ruchu pieszego, lub też przecinają je. W związku z tym sugerowane jest stworzenie w tych miejscach stref ruchu uspokojonego, ulic dzielonych, z wyraźnym zaznaczeniem priorytetu ruchu pieszego. Korzyści z zastosowania takiego rozwiązania omówione są w części poświęconej połączeniom i komunikacji.

Bulwar spacerowy od strony Alej Jerozolimskich

W propozycji Pracowni pieszy bulwar miałby się znajdować tuż przy jednej z najbardziej ruchliwych warszawskich ulic. Nawet zakładając późniejsze częściowe odciążenie tej arterii, oraz zmianę sposobu jej funkcjonowania ze względu na uprzywilejowanie ruchu pieszego w centrum miasta, nie da się uniknąć ani hałasu, ani spali wydzielanych przez samochody, oraz zagrożeń stwarzanych przez ruch kołowy. Taką przestrzeń ciężko jest uczynić przyjazną, szczególnie ze względu na niemożność posadzenia gęstych szpalerów drzew wzdłuż ulicy. Warto tu rozważyć jednak wprowadzenie zieleni w donicach oraz specjalnych ekranów ochronnych, które pomogą odseparować fizycznie i wizualnie przestrzeń bulwaru od ruchu ulicznego, dodatkowo stanowiąc ochronę przed hałasem, a tym samym czyniąc ją bezpieczniejszą. Ekranry takie nie muszą być wielkimi tablicami odgradzającymi całkowicie przestrzeń od ulicy - chodzi raczej o ażurowe, przeszklone płaszczyzny wkomponowane w zielen. Przykładem takiego rozwiązania mogą być płyty pamięci z placu Deak Ter w Budapeszcie, gdzie część placu jest odgrodzona szklanymi ekranami z nadrukowanymi datami upamiętniającymi ważne wydarzenia z historii miasta.

W koncepcji zagospodarowania zakłada się przecięcie bulwaru ulicą dojazdową z przeznaczeniem na ruch kołowy (przedłużenia ulicy Pankiewicza). W tym miejscach troska o bezpieczeństwo

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

pieszych i ewentualnych rowerzystów jest szczególnie ważna i powinna być realizowana również z wykorzystaniem dodatkowych oznaczeń.

Zadaszony pasaż od strony Alej Jerozolimskich

Z punktu widzenia zagrożeń związanych z ruchem kołowym, pasaż ten wydaje się być dosyć bezpieczny, jednak podobnie jak w przypadku odkrytego bulwaru problemem mogą być ulice przecinające go. Także tutaj ważna jest dodatkowa troska o priorytet ruchu pieszego nad kołowym.

Ulica wzdłuż Parku Świętokrzyskiego

W przypadku tej ulicy umiejętne połączenie ruchu kołowego i pieszego ma szczególne znaczenie. Z badań okolicy Pałacu Kultury wynika, że trasa ta jest już obecnie dosyć popularna wśród osób przebywających w analizowanym obszarze. Zagęszczenie zabudowy i zwiększenie ilości funkcji pełnionych przez tę przestrzeń może ten ruch dodatkowo zwiększyć. Dotychczas ulica ta pełni głównie rolę parkingu i ścieżki pieszej; w przypadku jej przedłużenia, uczynienia z niej ulicy przelotowej, należy spodziewać się wzmożonego ruchu kołowego, co dodatkowo zwiększa trudność utrzymania jej jako strefy nastawionej na ruch pieszego.

Miejscem szczególnie narażonym na wypadki, a przede wszystkim postrzegany, jako stwarzające zagrożenie mogą stać się okolice naprzeciw wejścia do Pałacu Młodzieży, czyli między planowanym boiskiem/lodowiskiem, a ogrodem zimowym; ze względu na prawdopodobnie większy ruch pieszego, a w szczególności obecność dzieci.

Idea powstania ogrodu zimowego, z którego rodzice mogliby obserwować swoje dzieci bawiące się na boisku/lodowisku jest bardzo atrakcyjna, ale ulica oddzielająca te miejsca i związany z nią ruch kołowy może stwarzać dodatkowe zagrożenia.

Plac Defilad

W koncepcji Pracowni plac realizowany w miejscu obecnego Placu Defilad otoczony jest ze wszystkich stron budynkami i stykają się z nim ulice z przeznaczeniem tylko na ruch pieszego – nie występują żadne zagrożenia związane z ruchem kołowym.

3.1.3. Bezpieczeństwo z punktu widzenia ochrony przed czynnikami zewnętrznymi

Ochrona przed czynnikami atmosferycznymi: deszczem, słońcem, wiatrem i chłodem ma duże znaczenie z punktu widzenia ogólnego samopoczucia osób przebywających w danej przestrzeni, wpływając w dużej mierze na to, co i kiedy może być w niej wykonywane (dowodzą tego liczne badania i analizy przeprowadzone w ramach Project for Public Spaces).

Budynki, oraz ich grupy zakłócają przepływy powietrza, prowadząc do stworzenia obszarów spokojnych, jak i narażonych na silniejsze wiatry. Wietrzne tunele mogą w znaczący sposób obniżać komfort i poczucie bezpieczeństwa przechodniów, z kolei w obszarach bezwietrznych gromadzą się

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

zanieczyszczenia i obniża się jakość wdychanego powietrza [33]. Z tego względu warto dokonać analizy potencjalnych przepływów powietrza i upewnić się, że siła wiatru nie będzie zbyt często przekraczać dopuszczalnych dla komfortu pieszego warunków, oraz że rozkład budynków nie doprowadzi do wytworzenia niewentylowanych obszarów.

Z punktu widzenia pieszego ochrona przed opadami atmosferycznymi ma również duże znaczenie. Jest to z jednej strony kwestia komfortu, ale także bezpieczeństwa związanego głównie z ryzykiem poślizgnięcia się. Fińskie badania wskazują, że ilość wypadków związanych z poślizgnięciem wzrasta przy dziennych temperaturach schodzących nieznacznie poniżej zera, gdy występują wahania temperatury w okolicy 0 °C i/lub gdy występuje dowolna forma opadów [34]. Warto zauważyć, że są to warunki występujące w Warszawie dość często.

Jak wynika z badań otoczenia Pałacu Kultury hałas jest jednym z czynników obniżających atrakcyjność tej przestrzeni. Analizy hałasu, jego negatywnego wpływu na psychiczne i fizyczne zdrowie człowieka były jednym z pierwszych obszarów, na którym koncentrowały się badania psychologii środowiskowej i ten dorobek ten jest nie do pominięcia [35]. Wynika z nich, że wpływ dźwięków na dobrostan i zachowania człowieka łączy się pośrednio lub bezpośrednio z ich poziomem głośności czasami jednak pogorszenie zdrowia, zaburzenia snu i koncentracji są związane z jednym szczególnym, niepożądanym dźwiękiem. Dlatego zalecane są dodatkowe analizy dźwięku w szerszym kontekście: nie tylko hałasu, ale raczej krajobrazu dźwiękowego (*soundscape*), czyli doświadczanego w określonym czasie i przestrzeni oraz ulegającego zmianom zbioru dźwięków, pochodzących z różnych źródeł.

Realizacja w koncepcji

Podobnie jak w przypadku ogólnych analiz bezpieczeństwa, tak i tutaj poziom ogólności koncepcji nie pozwala na dokładną analizę, stąd zalecane dodatkowe badania nasłonecznienia, przepływów powietrza i krajobrazu dźwiękowego. Wieżowce uwzględnione w koncepcji mogą zacieniać znaczne obszary, często też te z przeznaczeniem jako przestrzenie publiczne. Takim placem, narażonym na zbyt długi zacienienie mogą być okolice wejścia do Kinoteki, oraz przylegającego do niego placu powstałego dzięki rozszerzeniu ulicy Pankiewicza. Również niektóre fragmenty Placu Defilad z dużym prawdopodobieństwem prawie cały czas będą w cieniu.

Ochrona przed nieprzyjemnymi doznaniem z warunkami atmosferycznymi jest częściowo realizowana przez uwzględnienie w koncepcji zadaszonego pasażu, który przy niesprzyjającej pogodzie może stanowić alternatywną ścieżkę ruchu dla pieszych poruszających się trasą wschód-zachód.

Z kolei największym zagrożeniem może być powstanie tuneli zdominowanych przez silne wiatry oraz towarzyszących im obszarów zupełnie bezwietrznych, co jest częstą przypadłością terenów o równoległym układzie długich ulic [19].

Bulwar spacerowy od strony Alej Jerozolimskich

Z punktu widzenia ochrony przed nieprzyjemnymi doznaniem z propozycją bulwaru w koncepcji zaproponowanej przez Pracownię wiążą się dwa zagrożenia: pierwsze z nich to hałas, a drugie – zanieczyszczenie powietrza związane z ruchem kołowym. Podobnie jak w przypadku zagrożeń

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

komunikacyjnym problemem jest tu położenie wzdłuż jednej z bardziej ruchliwych ulic Warszawy, co w naturalny sposób wiąże się z wyższym niż gdzie indziej natężeniem dźwięków i emisji spalin. Jeśli chodzi o te drugie paradoksalnie mogą one być dodatkowo zwiększone przez skądinąd dobre założenie priorytetu ruchu pieszego nad kołowym, a konkretniej przez wprowadzenie dodatkowych przejść naziemnych przez Aleje Jerozolimskie. Emisja spalin jest największa, gdy samochody ruszają, stąd dodatkowe wymuszone postoje mogą w negatywny sposób wpłynąć na jakość wdychanego przez pieszych powietrza. Stąd zalecenie by tam, gdzie jest to możliwe, wprowadzić dodatkowe ekrany ochronne i jak najgęściejszą zielen, która dodatkowo będzie chronić przed hałasem.

Warto również zwrócić uwagę na rodzaj zastosowanej nawierzchni, tak by minimalizować ryzyko poślizgnięcia. Jest to szczególnie ważne ze względu na prawdopodobne łączenie ruchu pieszego i rowerowego na tym odcinku, oraz przecięcie bulwaru przez ulice, na których dominował będzie ruch kołowy.

Zadaszony pasaż

Zadaszony pasaż pomiędzy pierzejami budynków jest chroniony przed negatywnym wpływem warunków atmosferycznych; piesi osłonięci są od deszczu i śniegu. Warto jednak zwrócić uwagę na całoroczne utrzymanie tego miejsca w odpowiednim stanie – odprowadzenie wody z dachu, usuwanie zalegającego śniegu i ewentualnych gromadzących się tam liści i innych zanieczyszczeń – w tym odchodów ptaków; bez tego bulwar szybko straci swoje walory, a wręcz można spodziewać się tam nowych zagrożeń.

Inne zakłócenia dobrego funkcjonowania przestrzeni wiążą się z cyrkulacją powietrza – istnieje ryzyko, że będzie wietrznym tunelem, lub wręcz przeciwnie – że powietrze będzie tam stało - będzie duszno, a przechodnie nie będą doświadczać przyjemnych podmuchów wiatru. Dobrym rozwiązaniem mogłoby być częściowe odłonięcie pasażu, tak by wpuścić tam więcej słońca i by przestrzeń nie była tak bardzo odgradzona od otoczenia

Park Świętokrzyski

Respondenci badań otoczenia Pałacu kultury skarżyli się, że jest to miejsce dosyć hałaśliwe. Koncepcja Pracowni nie ingeruje zbyt w funkcjonowanie tego obszaru, warto by jednak przedsięwziąć kroki, które mogłyby poprawić jakość tej przestrzeni. Rozwiązania mogą być podobne, jak w przypadku bulwaru od strony Alej Jerozolimskich, to znaczy np. przykład wprowadzenie mniejszych ekranów ochronnych i gęściejszej zieleni na krawędziach parku.

Plac Defilad

W koncepcji Pracowni Plac Defilad odzyskuje pierwotnie planowaną dla niego funkcję, to jest otwartej, reprezentacyjnej przestrzeni, możliwej do adaptacji dla wielu aktywności. Jest on osłonięty od wiatru i hałasu ze wszystkich stron: przez Pałac Kultury, planowane Muzeum Sztuki Nowoczesnej i kompleks budynków usługowych. O ile nie powstaną żadne niepożądane ciągi powietrzne, miejsce to wydaje się być bezpieczne. Dodatkową ochronę mogą zapewnić fasady i partery budynków – to czy taki cel zostanie osiągnięty zależy od ich szczegółowej realizacji.

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

Również w tym przypadku szczególna uwaga powinna być zwrócona na rodzaj zastosowanej nawierzchni, tak by minimalizować ryzyko przewrócenia się.

3.2. Wizerunek a tożsamość miejsca (historyczna i symboliczna)

Dobre przestrzenie publiczne i place nadają tożsamość miastom, w których się znajdują, ale same także potrzebują tożsamości do naprawdę dobrego funkcjonowania; aby przyciągać ludzi muszą one być identyfikowalne i rozpoznawalne [5]; powinny posiadać spójny wizerunek.

Na tożsamość miejsca składa się wszystko to, co wiąże się z jego historią: duże i małe wydarzenia, ludzkie historie, których było ono sceną, czy też uczestnikiem, pamięć wydarzeń i ludzi. Jest to także znaczenie, wizerunek tego miejsca – jaką rolę pełni ono w życiu ludzi, z czym się wiąże, z czym się kojarzy, jakie emocje wywołuje – jak funkcjonuje w świadomości.

Tożsamość miejsca to z jednej strony coś trwałego, ale równocześnie zmiennego. Zmiennego ze względu na sposób w jaki się tworzy, czyli poprzez interakcje pomiędzy miejscem a jego użytkownikami, którzy zmieniają swoje zwyczaje, poglądy, wzorce estetyczne oraz wartości. Tożsamość może ulegać przekształceniom ze względu na zmiany demograficzne jego użytkowników, ale także postępu technologicznych, czy przemian kulturowych.

Z drugiej strony może być trwała, gdyż częściowo jest dziedziczona; kolejne pokolenia przekazują sobie historię miejsca (także własną), wpływając na to, jak nowi użytkownicy je wykorzystują, jak się w nim czują i jaki mają do niego stosunek [36].

Przy kreowaniu miejsca warto wykorzystać istniejącą tożsamość – wzmacniać, rozwijać, ewentualnie korygować. Przekreślenie dotychczasowej historii miejsca oznacza przekreślenie także wielu z tych „małych historii”, dzięki którym ludzie budują związek z miejscem i dzięki czemu jest ono „ich”; czują się jego częścią. Dlatego przy kreowaniu na nowo miejsca warto w jak największym stopniu czerpać z tego, co już istnieje.

Teoretyk wizerunku miejsca Kevin Lynch określa również podstawowe zasady, które powinno się stosować przy przekształcaniu publicznych przestrzeni miasta; część z nich wiąże się także z wizerunkiem i tożsamością miejsca:

- Zachowanie w miarę możliwości regulacji ulic,
- Kompozycja elementów opartych na wspólnych przepisach,
- Wzgląd na percepcję wzrokową (tożsamość i czytelność przestrzeni),
- Wzrost stopnia miejskości (nacisk na dokończenie, domknięcie poprzednich struktur, ochronę, zwartość macicy kwartałowej)
- Tworzenie logicznego kontekstu dla zorkiestrowanych indywidualnych działań użytkowników przestrzeni (nacisk na elastyczność i adaptowalność).

Polecane elementy pomagają eliminować dostrzeżone przeszkody, zachowywać w miarę możliwości obecną tożsamość i odnawiać przestrzeń publiczną o wielkim znaczeniu – przestrzeń miejską, jako wielką scenę.

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

Realizacja w koncepcji

W chwili obecnej analizowany obszar jest łatwo rozpoznawalny pod względem przestrzennym - jest kwadratem jasno wyznaczonym przez otaczające go ulice. Brakuje mu natomiast spójnego wizerunku, dodefiniowania na mentalnej mapie Warszawy. Użytkownicy znają dobrze nazwę „Plac Defilad”, ale nie jest on dobrze określony w ich świadomości – głównie dlatego, że dziś jest to po prostu parking. Podobnie z Pałacem Kultury – działa on jako *landmark* (charakterystyczny punkt w przestrzeni miasta, punkt orientacyjny), jest łatwo rozpoznawalny i ma duże znaczenie dla warszawiaków i przyjezdnych, natomiast nie nadaje znaczenia całemu otaczającemu go obszarowi, o czym świadczy fakt, że wielu z respondentów badań otoczenia Pałacu Kultury nie potrafiło go nazwać, nie wiedziało jak się do niego odnosić.

Jak wynika z badań, Pałac wywołuje bardzo silne i konkretne skojarzenia, związane głównie z komunizmem (co jednak nie oznacza, że są one wyłącznie negatywne). Ogólnie rzecz biorąc, można stwierdzić, że Pałac Kultury jest lubiany, lub przynajmniej akceptowany, natomiast samo jego otoczenie jest w dużej mierze dysfunkcyjne, ze zbyt dużą ilością niewykorzystanej, lub niewłaściwie eksploatowanej przestrzeni (np. przeznaczonej pod parkingi) [1].

Koncepcja Pracowni zmienia funkcjonowanie tej przestrzeni, w większym stopniu integrując ją z otoczeniem: z jednej strony poprzez stworzenie nowej tkanki miejskiej i kontynuację lub nawiązanie do istniejących pierzei budynków, a z drugiej poprzez złagodzenie granic dzięki zwiększeniu ilości naziemnych przejść pieszych.

Dodatkowo koncepcja nadaje obszarowi bardziej wielkomiejski charakter zastępując dotychczasowe puste, częściowo niewykorzystane obszary wysoką i średnią zabudową, oraz likwidując wszystkie naziemne parkingi. Pozwala to na przynajmniej częściowe scalenie obszaru z otaczającą go tkanką miejską, co z jednej strony sprzyja kreowaniu ścisłego centrum Warszawy, jednak z drugiej strony może grozić częściową fragmentaryzacją przestrzeni, tzn. przy niewłaściwej realizacji połączeń – oderwaniem obszaru pomiędzy Alejami Jerozolimskimi a ulicą wzdłuż południowej pierzei PKiN od ścisłego otoczenia PKiN, bez nadania nowego znaczenia odseparowanemu fragmentowi. Oznacza to, że nowo powstałe budynki staną się po prostu fragmentem miasta bez szczególnego znaczenia emocjonalnego.

Zabudowa, w tym wysokościowa, planowana w koncepcji Pracowni ma w założeniu stanowić tło, a nie zasłaniać Pałac Kultury, umieszcza go więc w kontekście, a nie przekreśla go. Jest to korzystne z punktu widzenia tożsamości tego miejsca, zarówno historycznej, jak i symbolicznej, i wykorzystuje jego potencjał.

Koncepcja nawiązuje do powojennej historii obszaru poprzez przywrócenie znaczenia Placu Defilad; równocześnie całości nadaje bardziej miejski, nowoczesny charakter. Wydaje się to być zgodne z oczekiwaniami wyrażonymi przez respondentów badań otoczenia PKiN, z których wielu chciałoby by miejsce to miało bardziej nowoczesny charakter, by było bardziej „zachodnio” i kulturalnie.

Nowym elementem, który może przyczynić się do odbudowy i wzmocnienia wizerunku Placu Defilad jako miejsca ważnego, w którym coś się dzieje, jest Muzeum Sztuki Nowoczesnej, dodatkowo wzbogacające pulę atrakcji związanych z kulturą.

Panorama otoczenia

W koncepcji Pracowni wieżowce w dużej mierze stanowią tło dla Pałacu Kultury nie zasłaniając go jednak kompletnie. We wszystkich panoramach z prawobrzeżnej części Warszawy PKiN jest widoczny, w związku z tym Pałac może zachować swoją funkcję jako symbolu Warszawy, jednego z najbardziej charakterystycznych *landmarków* stolicy.

Dzięki wysokiej zabudowie wokół samego Pałacu Kultury jego otoczenie nie stanowi swoistej wyrwy w tkance miejskiej; wkomponowuje się w nią tworząc ściśle, wielkomiejskie centrum, co może pomóc utworzyć nową, mniej obciążoną latami komunizmu tożsamość. Wynik badań otoczenia PKiN mogą sugerować, że warszawiacy nie boją się wieżowców; zależy im na tym, by obszar ten wyglądał nowoczesnie; oczekują też dobrej, nowoczesnej architektury, co założenia koncepcji Pracowni wydają się spełniać.

Zabudowa od strony Alej Jerozolimskich

W planowanym kształcie koncepcja Pracowni zakłada gęstą zabudowę w miejsce dzisiejszych pustych przestrzeni po południowej stronie PKiN. Jest to częściowe nawiązanie do przedwojennego charakteru tego fragmentu miasta. Budynki i ulice pojawiają się co prawda tam, gdzie dawniej były tereny kolejowe (Dworzec Główny), czyli przesunięte w stosunku do przedwojennego stanu, gdzie budynki zaczynały się na ulicy Chmielnej – nie jest to więc bezpośrednio przywrócenie ówczesnej siatki ulic, jednak ciągle może mieć to duże znaczenie dla części warszawiaków do przedwojennej tkanki miejskiej. Część respondentów badań otoczenia PKiN wspomniała historię obszaru: budynki, ulice, atmosferę. Warto nawiązać do tej „kolektywnej pamięci” warszawiaków – dzięki temu łatwiej będzie budować emocjonalną więź z nowopowstałym miejscem.

Skuteczności takiego podejścia dowodzi przykład Frankfurtu nad Menem, gdzie historyczna rekonstrukcja fasad domów kupieckich (krytykowana przez postępowych architektów) pozwoliła na przywrócenie klimatu miasta oraz rozszerzyła jego „czasową” percepcję nadając rynkowi niepowtarzalny w skali światowej charakter. Dzisiaj jest to jedno z ulubionych przez turystów miejsc.

Nowa, gęsta, śródmiejska zabudowa ma w założeniu pełnić wszystkie podstawowe funkcje: usługową, handlową, gastronomiczną i rozrywkową, odgrywając rolę ścisłego centrum miasta. Wieżowce wkomponowane mają być w niższą zabudowę nawiązującą wysokością do budynków wzdłuż Alej Jerozolimskich, dzięki czemu realizowane jest dążenie do uzyskania wielkomiejskiej formy i tworząc tym samym spójne przejście do typowo wysokościowej zabudowy zachodniej pierzei. Dzięki temu, możliwe jest uniknięcie wrażenia „ściany wieżowców” – zabudowa jest bardziej zrównoważona. Z perspektywy pieszego, przy założeniu zachowania odpowiednich przejść z przestrzeni prywatnych, poprzez półprywatne do publicznych, i zapewnieniu dostępu do usług, handlu i punktów gastronomicznych, wieżowce wyrastające z niższej zabudowy mogą być praktycznie niezauważalne [5].

Koncepcja Pracowni potencjalnie nadaje tej przestrzeni nową tożsamość: handlowo-usługowego „city”. Czy ta tożsamość zaistnieje w rzeczywistości, czy to miejsce będzie miało dla warszawiaków znaczenie zależy od sposobu realizacji planu zagospodarowania, a w szczególności takiej realizacji, która zapewni demokratyczny i otwarty charakter przestrzeni [3] [30].

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

Bulwar spacerowy od strony Alej Jerozolimskich

W koncepcji Pracowni dotychczasowy bulwar pieszy zostaje przesunięty na południe, co może funkcjonować jako atrakcyjna krawędź otoczenia Pałacu Kultury. W swojej obecnej wersji stanowi głównie ciąg komunikacyjny w mniejszym stopniu stanowiąc przestrzeń dla innych aktywności. Warto zauważyć, że bulwar ten nie jest w zupełności miejscem znaczącym, nie ma określonej tożsamości – badani zaznaczali go jako swoją ścieżkę, którą się poruszają, ale nie byli w stanie o nim wiele powiedzieć.

Bulwar, aby mógł z powodzeniem pełnić swoją rolę (podobnie jak dobrze zorganizowana ulica), musi być serią miejsc, celów, które będą przyciągały ruch pieszy [37]. Jest to konieczne do wytworzenia poczucia miejsca, aby był to punkt docelowy, coś wartego oglądania, przebywania tam – wartego zapamiętania, a nie tylko ciąg komunikacyjny. Dlatego, by miejsce to miało znaczenie dla mieszkańców Warszawy, konieczne jest zadbanie by posiadało ono odpowiednią ilość „mentalnych progów spowalniających” (*mental speed bumps*) [38] atraktorów, które spowodują, że stanie ono się ważnym punktem na spacerowej mapie Warszawy. Obecność dodatkowych atraktorów jest tu niezbędna ze względu na tak naprawdę nienajlepsze zkomunikowanie bulwaru z resztą ścieżek, jakimi mogą poruszać się ludzie – nie prowadzi z jednego konkretnego punktu do drugiego, nie łączy żadnych ważnych miejsc – mniejsze są więc szanse, że przypadkowy przechodzień odkryje jego walory, że będzie miłym urozmaiceniem jakiejś dłuższej trasy. W związku z tym musi być bardzo atrakcyjny sam w sobie, by przyciągnąć odpowiednią ilość ludzi.

Plac Defilad

Obecna tożsamość Placu Defilad jest rozmyta. W założeniu miało to być jedno z centralnych miejsc stolicy; plac ten powstał na potrzeby dużych zgromadzeń społecznych, defilad i przejść demonstracji. Miał on robić wrażenie i być wizytówką stolicy: w chwili powstania placu był on największym tego typu założeniem w Europie; w centralnej części placu wybudowano istniejącą do dzisiaj trybunę, ozdobioną sylwetką orła. Plac był świadkiem i areną ważnych (nie zawsze chlubnych) wydarzeń w historii Polski, jednak po okresie przemian ustrojowych stopniowo zaczął on tracić na znaczeniu; duża jego część obecnie to nie lubiane (jak wynika z badań otoczenia PKiN) hale handlowe i parkingi. Miejsce to jednak cały czas istnieje w świadomości warszawiaków i stanowi element ich „małych historii”. Respondenci badań otoczenia Pałacu Kultury mają różne wspomnienia dotyczące tego miejsca, niekoniecznie związane z wydarzeniami historycznymi – część z nich oczywiście jest negatywna, ale bardzo dużo jest nacechowanych pozytywnie; i to do nich warto powracać, warto je przywoływać.

Koncepcja Pracowni częściowo nawiązuje do historii tego miejsca przywracając mu reprezentacyjną funkcję centralnego, dużego miejskiego placu, na którym będą odbywały się imprezy masowe: koncerty, przedstawienia, kino plenerowe. Mimo, że koncepcja nie uszczegóławia sposobów funkcjonowania placu wydaje się, że cel ten może zostać częściowo osiągnięty dzięki samej likwidacji hal i przeniesieniu parkingu w podziemia. Warto jednak zapewnić (zgodnie ze wskazówkami z części poświęconej aktywnościom) by plac ten miał szansę dobrze funkcjonować na co dzień, a nie tylko podczas sporadycznie organizowanych imprez plenerowych; tak by było to miejsce żywe, zaskakujące, takie, na które warto przyjść nie sprawdzając wcześniej, czy na pewno coś tam się dzieje.

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

Badani z rozrzuwaniem wspominają targi czy wystawy, na które tu przychodzili; wielu wspomina to miejsce jako takie, gdzie coś się działo – i to jest właśnie ta część tożsamości, którą warto przywrócić.

Z punktu widzenia wizerunku bardzo korzystne jest, że plac ten jest nazwany, że jego nazwa funkcjonuje w świadomości potencjalnych użytkowników – dzięki temu miejsce to jest bardziej określone i zdefiniowane i łatwiej budować jego tożsamość.

Plac naziemny nad stacją metra Centrum

Naziemny plac ponad istniejącym w chwili obecnej placem przed stacją metra wydaje się spełniać większość wymogów dobrej przestrzeni publicznej, jednak osiągnięcie odpowiedniego wizerunku i nadanie tożsamości może być w jego przypadku dosyć trudne. Plac ten ma duże szanse na „przejęcie” tożsamości obecnego placu przed metrem – ludzie przyzwyczajają się do swoich miejsc spotkań i raczej niechętnie je zmieniają. Wydaje się jednak, że ze względu na obniżenie atrakcyjności obecnego placu mieszkańcy raczej przeniosą się na powierzchnię, niż wybiorą spotkanie w podziemiach.

W chwili obecnej plac przed metrem ma bardzo wyraźne granice. Jest to często wybierany punkt spotkań, nie tylko ze względu na dobre skomunikowanie i centrale położenie, ale także dzięki temu, że miejsce to jest wyraźnie określone i zdefiniowane - osoby spotykające się tam odnajdują się tam bez problemu.

Nowy plac ma wiele zalet w porównaniu z dzisiejszym „zanurzonym” placem – będzie bardziej nasłoneczniony, łatwiej dostępny, lepiej skomunikowany, z drugiej jednak strony będzie znacznie trudniejszy do ogarnięcia i zdefiniowania ze względu na brak wyraźnych granic. Z tego powodu może gorzej funkcjonować jako miejsce spotkań. Pomocny może być tu budynek pełniący rolę centrum informacyjnego gdyż dzięki jego obecności łatwiej określić, gdzie spotkanie ma się dokładnie odbyć – będzie pełnić rolę wyraźnego *landmarku*. Warto podjąć próby dodatkowego dookreślenia tej przestrzeni – ograniczenie placu zielenią lub ekranami ochronnymi.

3.3. Zieleń

Tereny zielone i parki odgrywają ważną rolę nie tylko poprzez zwiększenie estetyki krajobrazu miejskiego i dobroczynne działanie związane z emisją dwutlenku węgla; parki dodatkowo wzbogacają życie mieszkańców miast; pomagają promować zdrowy tryb życia, zmniejszają uciążliwość życia w zurbanizowanym środowisku, a także przyczyniają się do tworzenia społeczności, społeczeństwa obywatelskiego [39]².

² Oczywiście wiele zależy od tego, jak park wygląda i jak funkcjonuje. Ogólnie rzecz biorąc każda dobra przestrzeń publiczna przyczynia się do rozwoju społeczeństwa, w tym w kontekście społeczeństwa obywatelskiego, czyli takiego, które może dobrze funkcjonować niezależnie od instytucji państwowych, gdzie istnieją, a nawet dominują inicjatywy oddolne – ludzie są świadomi wspólnoty i są zainteresowani sprawami społeczeństwa – chcą działać na jego korzyść. Dobroczynny wpływ parków i innych terenów zielonych na rozwój społeczeństwa wynika głównie z rodzaju aktywności jakie one promują, umożliwianie spotkań ludzi, którzy gdzie indziej nie mieliby okazji ani powodu, by razem przebywać. Szczególnie dobry wpływ mają imprezy, wydarzenia, które pozwalają ludziom na współuczestniczenie i pracę nad wspólnymi projektami. Pod tym względem parki nie różnią się od innych przestrzeni

Parki miejskie są naturalnymi atraktorami przyciągającymi różnorodne grupy użytkowników, ale doceniane są także przez tych, którzy bezpośrednio z nich nie korzystają. Badania wskazują, że także osoby, które same nie chodzą do parków, twierdzą, że przynoszą im one korzyści (przy czym część z nich wynika z faktu, że z parków korzystają ich dzieci [40]). Znaczenie parków w podnoszeniu jakości przestrzeni potwierdza także zależność pomiędzy ceną ziemi a bliskością terenów zielonych (parków, skwerów i obszarów zalesionych) [39].

Aby poprawnie realizować swoje funkcje parki muszą być dobrze zorganizowane i otoczone opieką. Projekt „Green Spaces, Better Places” rozpoczęty w 2001 roku w Wielkiej Brytanii dowodzi z jednej strony niezaprzeczalnych korzyści wynikającej z obecności zieleni miejskiej, jednak podkreśla także, że parki często nie są w stanie sprostać oczekiwaniom stawianym im przez społeczności i niektóre kluczowe grupy ludzi nie są w stanie odnieść z nich korzyści. Niestety często dotyczy to dzieci, młodzieży lub ludzi dotkniętych niepełnosprawnością.

Na dzień dzisiejszy obecność terenów zielonych jest realizowana poprzez Park Świętokrzyski oraz skwery od strony Alej Jerozolimskich. Respondenci badań otoczenia Pałacu Kultury zaznaczali te obszary jako lubiane, i w których przebywają, podkreślając jednak często, że zieleń jest zaniedbana, i że nie czują się tam zbyt bezpieczni.

Realizacja w koncepcji

Koncepcja Pracowni zakłada znaczną redukcję obszarów zielonych wokół Pałacu Kultury ograniczając ją do Parku Świętokrzyskiego (zmniejszonego, ze względu na planowany wieżowiec w rogu) oraz zieleni w donicach na otwartym bulwarze od strony Alej Jerozolimskich. Pozytywnym aspektem koncepcji jest planowany ogród zimowy urozmaicający obszar parku i zwiększający jego atrakcyjność. Ze względu na niekwestionowaną wartość zieleni i jej dobroczynnego efektu na większość wymiarów określających dobrą przestrzeń publiczną zalecane jest zwiększanie ilości nasadzeń i roślin w donicach. W obecnej koncepcji rzuca się w oczy brak zieleni w okolicach Placu Defilad, gdzie mogłaby się przyczynić do uczynienia tego miejsca bardziej przyjaznym i mniej pustym; dlatego w koncepcji a później w planie miejscowym warto by umieścić zalecenia dotyczące obecności zieleni w możliwej do zrealizowania postaci (także jako roślin w donicach).

publicznych, ale wiele rzeczy po prostu łatwiej tam zorganizować, lub osiągnięte efekty są lepsze chociażby ze względu na obecność zieleni.

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

4. ZORIENTOWANIE NA RUCH PIESZY (*WALKABILITY*): CIĄGI KOMUNIKACYJNE I POŁĄCZENIA

Jedną z najważniejszych cech dobrze funkcjonujących przestrzeni jest tak zwane *walkability* [41] czyli orientowanie organizacji danego obszaru na ruch pieszy.

Jest to nierozłącznie związane z takimi cechami przestrzeni jak wielość atrakcyjnych ścieżek (bezpiecznych, estetycznych i dostarczających pozytywnych bodźców przechodniom), zminimalizowanie fizycznych i psychologicznych barier (przebieg przez ulice szybkiego ruchu, miejsc niebezpiecznych, nieatrakcyjnych, przebieg podziemnych, zamkniętych obszarów itp.). Ważne aby ulice były zaprojektowane tak, by zapewniać użytkownikom poczucie bezpieczeństwa oraz komfortu, jednocześnie łącząc w zabudowie różnorodne funkcje [42]. Tworzy się wówczas swego rodzaju siatka, gdzie węzłami są elementy przestrzeni publicznych: place, ulice, połączone atrakcyjnymi korytarzami, które same w sobie są również przestrzeniami publicznymi [1].

Dzisiaj, w erze zrównoważonego rozwoju, *walkability* jest jedną z najważniejszych cech przestrzeni miejskich, podkreślaną przez urbanistów i polityków na całym świecie. Dlaczego? Po części jest to związane z promocją zdrowego stylu życia i zapobieganiu chorobom cywilizacyjnym. Najnowsze badania pokazują na przykład, że im wyższy wskaźnik *walkability* w danej dzielnicy tym mniejszą nadwagę mają jej mieszkańcy [43]. Z badań tych wynika, że wprowadzenie nawet bardzo niewielkich zmian w planie zagospodarowania przestrzennego może mieć wpływ na zdrowie i samopoczucie mieszkańców danego obszaru. Innymi słowami, im bardziej dany obszar zachęca do chodzenia i spacerowania, tym mniej otyli, za to zdrowsi są jego mieszkańcy. Obok argumentów zdrowotnych, pojawia się też kwestia przyjazności dla środowiska (co jest związane z mniejszą emisją dwutlenku węgla w obszarach zurbanizowanych o wysokim wskaźniku *walkability*) i przełożenie na wymierne zyski ekonomiczne (obszary o wysokim wskaźniku *walkability* są też jednymi z najdroższych i przynoszącymi największe zyski obszarów w miastach). Co ważne, mieszkańców obszarów zurbanizowanych o wysokim wskaźniku *walkability* charakteryzuje też wyższy niż przeciętnie kapitał społeczny [44].³

Wiele czynników składa się na *walkability*, czyli na to czy dana przestrzeń będzie sprzyjała ruchowi pieszemu czy nie. W naszym opracowaniu kierujemy się wytycznymi zaproponowanymi przez Project for Public Spaces, duńskimi kryteriami jakości przestrzeni publicznej [6] a także w przypadku *walkability* bardziej szczegółowymi wytycznymi wypracowanymi dla tego wymiaru [41].

³ Kapitał społeczny rozumiany jest tutaj za Putmanem [57] jako takie *cechy organizacji społeczeństwa, jak zaufanie, normy i powiązania, które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa ułatwiając skoordynowane działania: "Tak jak i inne postaci kapitału, kapitał społeczny jest produktywny, umożliwia bowiem osiągnięcie pewnych celów, których nie dałoby się osiągnąć, gdyby go zabrakło [...]*Spontaniczna współpraca jest łatwiejsza dzięki społecznemu kapitałowi. W tym rozumieniu kapitał społeczny jest warunkiem koniecznym powstania społeczeństwa obywatelskiego.

4.1. Czytelność przestrzeni/układ ciągów i dostępność wizualna (legibility).

Czytelność przestrzenna, a więc łatwość z jaką możemy stworzyć mapę poznawczą danego obszaru jest jedną z podstawowych cech, na którą należy zwrócić uwagę przy projektowaniu przestrzeni przyjaznym użytkownikom [45]. Na czytelność, czyli stopień wyrazistości elementów przestrzeni, składa się czytelność jej elementów i ich skonfigurowania. Pozwala ona na zrozumienie i kategoryzację elementów przestrzennych.

Realizacja w koncepcji

Rozwiązania przedstawione w nowej koncepcji zagospodarowania przestrzennego obszaru wokół PKiN charakteryzuje generalnie dosyć wysoka czytelność przestrzeni, która powinna sprzyjać orientacji pieszych. Obok już istniejących tak zwanych *landmarków* czyli punktów orientacyjnych takich jak PKiN czy stacja metra, koncepcja wprowadza nowe charakterystyczne obiekty, które będą mogły spełniać taką funkcję (np. budynek poświęcony miastu zlokalizowany w okolicach Metra Centrum). Koncepcja zakłada też wprowadzenie nowych ciągów komunikacyjnych (zarówno pieszych jak i kołowych), z których większość jest przedłużeniem już istniejących ciągów, co pozwoli na zachowanie czytelności przestrzennej. Tworzy się siatka połączeń z czytelnymi krawędziami obszaru wytyczonymi przez główne arterie miasta. Wewnątrz tego obszaru zostają też zachowane istniejące, dobrze zdefiniowane i już funkcjonujące w świadomości użytkowników obszary takie jak na przykład Park Świętokrzyski. Z kolei Plac Defilad, istniejący w świadomości użytkowników tylko z nazwy, i poprzez swoje dzisiejsze niedodefiniowanie i nieatrakcyjność (spowodowaną głównie obecnością parkingu), stanowi "dziurę" w mapach poznawczych tego obszar [1]. Dziś przestrzeń ta jest rzadko używana i skutecznie odstrasza przechodniów.

Plac Defilad, ma jednak szansę na to, żeby stać się czytelnym i lubianym rejonem tego obszaru. Pierwsze kroki zmierzające dodefiniowaniu go to, obecne w koncepcji, wyznaczenie krawędzi placu poprzez okalającą go zabudowę. O tym jednak czy Plac ten stanie się rozpoznawalnym elementem na mapie poznawczej Warszawy zdecydują dalsze decyzje projektowo-administracyjne (o tym bardziej szczegółowo piszemy w części poświęconie aktywnościom i wizerunkowi miejsca).

Obszarem, w którym czytelność może być zaburzona jest zbieg przedłużenia ulicy Poznańskiej z przedłużeniem ulicy Widok. Czytelność przestrzeni w tym miejscu zostaje przerwana poprzez przesunięcie ciągu w stronę PKiN. Proponujemy, za Kevinem Lynchem, wprowadzenie takich rozwiązań, które pozwoliłyby zachować tą czytelność przestrzenną tego węzła (*node*). Jedną możliwością byłoby poprowadzenie tego ciągu pod takim kątem, aby tworzył on nieprzerwaną ścieżkę (*path*). Innym zabiegiem podwyższającym czytelność mogłoby być zachowanie ciągłości wizualnej tych dwóch ciągów poprzez pozostawienie dostępu wizualnego przez np. znikomą zabudowę na styku tych trzech ulic. Podobny zabieg wykorzystano na przecięciu przedłużenia ulicy Pankiewicza, dzięki czemu na styku tych ścieżek, powstał plac mniejszej skali, a siatka ulic stała się bardziej czytelna.

4.2. Dostępność i ciągłość przestrzenna

Ciągłość przestrzenna odnosi się do tego jak struktura ciągów wpisuje się w siatkę sąsiadujących połączeń a także czy jest spójna wewnętrznie, tworząc nieprzerwaną całość [29].⁴ Zwiększa to czytelność przestrzeni, pozwalając na łatwiejsze budowanie map poznawczych i orientację przestrzenną. Obecność połączeń pomiędzy szlakami i brak barier (zarówno fizycznych jak i psychologicznych) powoduje też, że wzrasta ogólna dostępność miejsc. Ma to z kolei bezpośrednie przełożenie na najłatwiejszy dostęp i, co za tym idzie, częstsze użytkowanie danych przestrzeni.

Realizacja w koncepcji

Autorzy koncepcji kładą duży nacisk na ciągłość przestrzenną obszaru wokół PKiN z kontekstem. Siatka ulic, na ile pozwala zabudowa miejscowa zostaje zachowana lub odbudowana. Główna bariera, stojąca na drodze wytyczania dokładnych przedłużeń istniejących już ulic jest Pałac Kultury i Nauki, który swoją bryłą wchodzi w oś ulicy Chmielnej, Złotej i Sienkiewicza. Mimo to, ciągi proponowane w koncepcji zachowują tę siatkę, z niewielkim tylko przesunięciem szlaków.

Z naszych badań (raport), wynika, że wokół Pałacu Kultury i Nauki przecina się wiele szlaków pieszych łączących ważne funkcjonalnie, komunikacyjnie i atrakcyjne miejsca. W tym obszarze użytkownicy kierują się najczęściej od stacji metra w stronę Złotych Tarasów i Dworca, przechodząc deptakiem lub trasą przy południowej pierzei PKiN. Nowa koncepcja wykorzystuje te ciągi, nieznacznie tylko je przesuując. Jednak szlak poprowadzony przy Pałacu, od jego południowej strony, który był częściowo dostępny dla pojazdów kołowych teraz będzie domknięty tworząc ciągłą trasę. Spowoduje zwiększenie ruchu kołowego i jednocześnie przestrzeń ta stanie się mniej przyjazna przechodniom (o tym bardziej szczegółowo poniżej).

Z badań wynika, że dziś niewiele osób natomiast korzysta z chodników wzdłuż Alej Jerozolimskich i ul. Marszałkowskiej. Nowa koncepcja częściowo próbuje rozwiązać ten problem, uatrakcyjniając ciąg przy Alejach Jerozolimskich. Pracownia proponuje tutaj pas niskiej zieleni oraz wodne elementy architektury krajobrazu. Nie ulega wątpliwości, że trasa ta zyska w oczach użytkowników i być może stanie się bardziej popularnym szlakiem. Zastrzeżenia jednak budzą tu dwie kwestie. Po pierwsze przerwana ciągłość przestrzenna przy styku z ul. Emilii Plater spowodowana brakiem przejścia dla pieszych w tym miejscu. Przejście jest wprawdzie ulokowane nieopodal, ale z racji tego, że jest ono (niemalże) przedłużeniem deptaka, istnieje bardzo duże prawdopodobieństwo, że przechodnie kierujący się od strony dworca Centralnego o Złoty tarasów będą wybierali właśnie ten deptak, a nie szlak wzdłuż Alei. Kolejne zastrzeżenia budzi przedzielenie na dwie części pasem zieleni ciągu pieszego wzdłuż Alei Jerozolimskich. Jako że zielen ta będzie stanowiła ochronę od hałasu dochodzącego od ulicy, wydaje się być bardzo prawdopodobne, że użytkownicy mając do wyboru północną stronę chodnika (pomiędzy zielenią a pierzejami budynków) a południową (bardziej hałaśliwą i mniej ciekawą ze względu na ruch kołowy) wybiorą właśnie tę część północną, a południowa pozostanie nieuczęszczana, tak jak jest i dziś. Z drugiej strony, można tę trasę

⁴ Odnosimy się tutaj do terminu ciągłość przestrzenna w rozumieniu Kevina Lyncha, jako ciągłości wizualnej polegającej na tym, że użytkownik, przechodząc danym szlakiem ma poczucie, że nie ma przed nim barier ani przerw, że szlak, którym idzie, ma swoją kontynuację, a ulice i inne elementy krajobrazu miejskiego tworzą nieporozrywany, zrozumiały układ.

wykorzystać przy wytyczaniu ścieżek rowerowych. Proponujemy przeanalizować szerokość tych dwóch części i umiejscowić pas zieleni (wraz z innymi atraktorami) w taki sposób by “zawłaszczył” dla przechodniów jak największą część chodnika po tej ciekawszej, północnej stronie. Jednocześnie należy zwrócić szczególną uwagę na wysokość proponowanej zieleni. Zieleń jako taka, będzie uatrakcyjnić tę przestrzeń, ale samo uatrakcyjnienie nie wystarczy, aby zachęcić pieszych do chodzenia tym szlakiem. Najważniejszą przeszkodą dla ruchu pieszego będzie tutaj hałas od strony ulicy, który może zostać ograniczony tylko dzięki zastosowaniu odpowiednich rozwiązań, na przykład w postaci wyższych i gęściej posadzonych drzew (więcej o ochronie przed czynnikami piszemy w podrozdziale poświęconym bezpieczeństwu z punktu widzenia ochrony przed czynnikami zewnętrznymi – str. 24).

Jeśli chodzi o ciąg wzdłuż ulicy Marszałkowskiej, to istnieje ryzyko, że w dalszym ciągu pozostanie on nieuczęszczaną i nielubianą trasą. Koncepcja nie wprowadza bowiem tutaj żadnych rozwiązań, które mogłyby ten ciąg uatrakcyjnić dla potencjalnych użytkowników. Warto uszczegółowić koncepcję i później bardziej dokładny plan zagospodarowania przestrzennego, tak aby zawierał on więcej rozwiązań umożliwiających powstanie tam ciekawego i atrakcyjnego szlaku, który stanowiłby sam w sobie wartościową przestrzeń publiczną.

Dziś, na drodze do swobodnego przepływu ruchu pieszego i ogólnej dostępności stoją bariery. Osoby badane wymieniają przede wszystkim przejścia podziemne. Można się w nich zgubić, brak jest oznaczeń, wprawiają w dezorientację. Większość badanych narzeka też na estetykę przejść, na to że jest tam brudno i brzydko pachnie. Są też trudno dostępne dla osób starszych, które chętnie skorzystałyby ze schodów ruchomych. Wydłużają też dystans psychologiczny. Z jednej strony nowa koncepcja wprowadza wiele nowych przejść naziemnych. W świetle tych badań, nowe przejścia proponowane przez Pracownię są bardzo dobrym pomysłem i rozwiązują problem podziemi jako barier psychologicznych zaburzających ciągłość szlaków pieszych. Umiejscowienie nowych przejść w dużej mierze odpowiada na potrzeby mieszkańców [1]. W szczególności warto tu podkreślić dobre ułożenie przejść przy ulicy Marszałkowskiej i Alejach Jerozolimskich. Ulicą, na której jednak najbardziej brakuje naziemnych przejść użytkownikom, jest ulica Emili Plater, stanowiąca swoistą barierę na najczęściej uczęszczanym szlaku. Propozycja Pracowni w zasadzie odpowiada na te potrzeby proponując przejście na wysokości ulicy Widok. Ostatecznym domknięciem ciągów pieszych byłoby jednak przejście na przedłużeniu południowego deptaka, lub ewentualnie minimalne przesunięcie proponowanego przejścia w tą stronę, tak aby zachować ciągłość przestrzenną. Innym rozwiązaniem mogłoby być zwiększenie dostępności wizualnej z bulwaru do przejścia poprzez, na przykład takie rozwiązania przestrzenne, które nie ograniczają przechodniom pola widzenia od strony północnej.

Przejścia naziemne niwelują dystans psychologiczny jaki tworzyły przejścia podziemne, pozostaje jednak wciąż kwestia tego, że same podziemia są miejscami nielubianymi i postrzeganymi jako niebezpieczne. Badani narzekają na estetykę przejść, na to, że jest tam brudno i brzydko pachnie, łatwo się tam zgubić i miejsca te wydają się niebezpieczne. Wprowadzenie przejść naziemnych spowoduje, że mniej osób będzie korzystało z przejść podziemnych. Nie rozwiąże jednak tych problemów na które zwracali uwagę użytkownicy. Co więcej, może je nawet pogorszyć - z badań psychologii środowiskowej wynika, że im mniej ludzi w danej przestrzeni tym bardziej wydaje się ona niebezpieczna [6]. Pozostaje więc kwestia przyszłego zagospodarowania podziemi, która nie została poruszona we wstępnej koncepcji zagospodarowania obszaru wokół PKiN.

Ostatnim ważnym aspektem, na który trzeba zwrócić uwagę, a którego zabrakło w ogólnej

koncepcji to projektowanie uniwersalne⁵. Być może koncepcja jest na tym etapie zbyt ogólna aby zawierać ten wymóg, ważne jednak, aby został on zawarty w bardziej szczegółowym planie. Każde bardziej szczegółowe rozwiązanie przestrzenne powinno spełniać zasady projektowania uniwersalnego i być przystosowane dla osób o szczególnych potrzebach ruchowych. Nie chodzi tu tylko o przystosowanie przestrzeni dla osoby niepełnosprawnej, ale także o rozwiązania mających na uwadze wszystkich potencjalnych użytkowników: osoby starsze, rowerzystów, rodziców z wózkami czy turystów z walizkami na kółkach.

4.3. Zorientowanie na ruch pieszcy a szeroko pojęte bezpieczeństwo

4.3.1. Walkability a poziom bezpieczeństwa

Poczucie bezpieczeństwa odczuwane podczas przemieszczania się przestrzeni miejskiej jest pochodną ogólnego poczucia bezpieczeństwa w przestrzeni publicznej. Szerzej omawiamy ten aspekt w punkcie traktującym o wizerunku miejsca (str. 24).

4.3.2. Walkability a dominacja ruchu pieszego.

Tylko przestrzeń przyjazna pieszym stanowi dobrą przestrzeń publiczną. Z tego założenia wychodzą autorzy koncepcji zagospodarowania obszaru wokół PKiN. Widać to na przykład przy stworzeniu nowych przejść dla pieszych, mających zastąpić nie lubiane przez warszawiaków podziemia. Założenie to, o wyższości ruchu pieszego nad kołowym, jest zgodne z najnowszymi trendami światowymi (Londyn, Nowy Jork, Berlin, Skandynawia; [46] w planowaniu urbanistycznym. Założenie to pozostaje również w zgodzie z rekomendacjami psychologów środowiskowych.

Realizacja w koncepcji

Z wielu opracowań i badań nad miejską przestrzenią publiczną wynika, że podstawowym warunkiem, aby przestrzeń ta była przyjazna pieszym jest brak dominacji ruchu kołowego, który stanowi największą i najgroźniejszą barierę dla pieszych [5] [4] [6] [14]. Pomimo, że autorzy koncepcji wychodzą z trafnego założenia o priorytetowym traktowaniu przechodniów, niektóre z rozwiązań przez nich proponowanych w koncepcji, pozostaje z nim w sprzeczności. Autorzy koncepcji proponują nowe ciągi oraz domykają te już istniejące:

⁵ Projektowanie uniwersalne jest podejściem do projektowania architektonicznego, zakładającym realne poszanowanie indywidualności każdego człowieka – użytkownika architektury. Jak pisze prof. Ewa Kuryłowicz, ekspert ds. projektowania uniwersalnego Architects' Council of Europe ACE [68] termin ten zyskał różne nazwy, "projektowanie uniwersalne", "projektowanie z włączeniem wszystkich potrzeb" czy "projektowanie dla wszystkich". *Żadna z tych nazw nie jest doskonała, i jak się wydaje być nie może. Podane eufemizmy dotyczą bowiem stanu przejściowego pomiędzy projektowaniem z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych, traktowanych jako specjalistyczna część wiedzy projektowej, a stanem gdy wszyscy ludzie niezależnie od ich stanu zdrowia i możliwości ciała i umysłu staną się pełnoprawnymi adresatami działań wszystkich uczestników łańcucha tzw. procesu inwestycyjnego.* Szczegółowy opis wymagań, zaleceń i zasad projektowania uniwersalnego można znaleźć w publikacji prof. Kuryłowicz [68].

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

- przedłużenie ulicy Sienkiewicza (północna część PKiN - pomiędzy Parkiem Świętokrzyskim a PKiN)
- przedłużenie ulicy Chmielnej (wzdłuż południowej części PKiN)
- przedłużenie ulicy Pankiewicza.

Nieuchronnie spowoduje zwiększony ruch kołowy w tym kwartale. Badania naukowe [47] [48] pokazują bowiem, że dostarczanie nowej infrastruktury dla ruchu kołowego, budowanie nowych dróg i autostrad oraz poszerzanie tych już istniejących, nie tylko nie zmniejsza natężenia ruchu kołowego i korków, a wręcz przeciwnie, intensyfikuje ruch i zwiększa ilość samochodów. Przykładowo, badania prowadzone na Uniwersytecie Kalifornijskim przez ponad 2 dekady wyraźnie pokazują, że na każde dodatkowe 10% infrastruktury drogowej, ruch samochodowy wzrasta o 9%. Mechanizm ten znany jest pod nazwą *induced traffic*, czyli wywołany ruch kołowy. Jednocześnie badania pokazują też odwrotną zależność - im mniejsza przepustowość dróg (mniej ulic otwartych dla ruchu kołowego) tym mniej ludzi korzysta z samochodu jako środka transportu. W świetle tych dowodów naukowych, założenie, na którym opiera się koncepcja Pracowni, mówiące o tym, że wprowadzenie połączeń szybkiego ruchu poza centrum Warszawy doprowadzi do zmniejszonego ruchu w śródmieściu wydaje się niestety niesłuszne. Abstrahując od samego faktu, że nowa zabudowa planowana w tym obszarze wygeneruje nowy ruch, dodatkowy ruch zostanie wytworzony poprzez samo wytworzenie nowych ciągów komunikacji kołowej.

W tym kontekście te dwa założenia: tworzenie nowych możliwości dla ruchu kołowego (bez ograniczeń ruchu w tym obszarze) i przyjmowanie ruchu pieszych za priorytet- są ze sobą sprzeczne. W przestrzeni, gdzie pieszy i samochód są na równych prawach, ruch kołowy zawsze zwycięża ze "słabszym" pieszym [49][50][27] i powoduje dominację ruchu kołowego. Przestrzeń, w której przeważa ruch kołowy przestaje być przestrzenią publiczną a miejsce przestaje tętnić życiem i zamiera. Prawdopodobnie tą zauważył i udowodnił David Appleyard w klasycznym już badaniu, w którym porównywał zachowania i kontakty społeczne u ludzi mieszkających przy podobnych ulicach, różniących się od siebie tylko nasileniem ruchu kołowego. Okazuje się, że im większe nasilenie ruchu kołowego, tym użytkownicy wchodzi w mniej kontaktów społecznych i mają mniejszą chęć przebywania w danej przestrzeni.

Jednocześnie najnowsza historia planowania urbanistycznego dostarcza nam twardych dowodów na to, że im bardziej ograniczony ruch kołowy, tym bardziej pełne życia stają się miejsca i ulice. Najlepszym przykładem jest tutaj model Kopenhaski, gdzie na przestrzeni ostatnich 40 lat regularnie i stopniowo ograniczano ruch kołowy w centrum miasta, dzięki czemu przestrzeń miejska zaczęła coraz bardziej tętnić życiem. Duńskie Centrum Badań nad Przestrzenią Publiczną dostarcza nam też tutaj dokładnych, mierzalnych danych, które wskazują, że społeczne i rekreacyjne użytkowanie tych ulic i miejsc wzrosło trzykrotnie dzięki zastosowaniu ograniczeń w ruchu kołowym a Kopenhaga została oficjalnie wybrana przez RIBA jako najbardziej przyjazne mieszkańcom miasto na świecie, o przykładowych wręcz przestrzeniach publicznych.

Aby spełnić to podstawowe założenie, o uprzywilejowanej pozycji pieszego w tej przestrzeni i zapobiec tym samym zamieraniu w niej życia proponujemy, aby uwzględnić w koncepcji stworzenie strefy ruchu uspokojonego w tym obszarze (a dokładniej na ciągach ruchu kołowego proponowanych w tej koncepcji). Można to zrobić na wiele sposobów, odwołując się do całej puli zabiegów spowalniających ruch, począwszy od tak prostych zabiegów jak ograniczenie prędkości i wprowadzanie rond zamiast skrzyżowań po rozwiązanie najbardziej przyjazne dla przechodniów

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

znane pod holenderską nazwą “woonerf” [51][14]. Jest to taki typ ulicy, na której ruch kołowy jest dopuszczony, jednak najważniejsi i najbardziej uprzywilejowani są przechodnie oraz alternatywne formy transportu, jak na przykład rower.

Istnieją niezbita dowody na to, że takie rozwiązania prowadzą nie tylko do zwiększonego rzeczywistego i odczuwanego poczucia bezpieczeństwa użytkowników, ale także do postrzegania danej przestrzeni jako bardziej atrakcyjnej. Co więcej, związane jest to również ze wzmożoną aktywnością ekonomiczną w danych miejscach, jako że przebywając tam częściej i dłużej, użytkownicy korzystają z usług ulokowanych w tych obszarach [52].

4.4. Odczuwany komfort, wygoda i przyjemność chodzenia

Jak wynika z badań przeprowadzonych wcześniej [1], osoby badane chciałyby również, by istniejące lub nowo projektowane szlaki, nie prowadziły tylko z celu do celu, ale były alejkami. Miały oprawę, scenografię, były zdefiniowane i czytelne oraz generowały przyjemne doświadczenia.

Realizacja w koncepcji

Na tym poziomie ogólności koncepcji, nie mamy możliwości szczegółowo ocenić czy wszystkie wytyczone ciągi rzeczywiście przyjmą taką formę przestrzenną, która spełniałaby te wymogi i czy użytkownicy będą lubili tędy chodzić. Zależy to od wielu czynników, zarówno przestrzennych jak i bardziej społecznych

Przede wszystkim, aby przechodzenie i spacerowanie tędy sprawiało użytkownikom przyjemność to, jak już wielokrotnie zostało to wspomniane w tym opracowaniu, przestrzeń ta musi tętnić życiem. Jest to co nierozłącznie związane z aktywnościami mającymi tu miejsce.

Ważne jest też tutaj skala budynków oraz dbanie o detal i estetykę fasad i pierzei. Jak wskazują na przykład najnowsze badania z pogranicza architektury i neuropsychologii – projekty architektoniczne zaprojektowane z dbałością o szczegół i utrzymane w ludzkiej skali są nie tylko postrzegane jako bardziej estetyczne, ale sprawiają też ludziom podprogowo (a więc nie do końca świadomie) większą przyjemność [53][54]. Można stąd wyciągnąć wniosek i rekomendację, być może przydatną na dalszych etapach procesu projektowego, że warto, aby fasady budynków i architektura w ogóle, były projektowane z dbałością o detal i ludzką skalę (innymi słowy, duże płaskie powierzchnie na których nie można “zawiesić oka”, jeśli się już pojawiają, to powinny iść w parze z rozwiązaniami mniejszej skali).

Zadaszony pasaż

Proponowany pasaż wykorzystuje już istniejący szlak, pomiędzy metrem a Złotymi Tarasami, istnieje jednak ryzyko że nie przyjmie on formy interesującej i przyjaznej alejki, jakiej oczekują użytkownicy. To co przemawia na jego korzyść to zadaszenie, które zapewnia użytkownikom ochronę przed nieprzyjemnymi czynnikami zewnętrznymi – a więc deszczem i śniegiem. Jednocześnie jednak właśnie to zadaszenie ogranicza możliwe odczuwane przyjemności z ładnej

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

pogody i przebywania w przestrzeni publicznej na świeżym powietrzu. W ciepły słoneczny dzień, pomimo, że promienie słoneczne będą docierały użytkowników, będą jednak przefiltrowane przez szklany dach. Nie dysponujemy szczegółową analizą nasłonecznienia tego odcinka, ale z racji tego, że jest to ciąg o wąskim przekroju, ograniczony zabudową od strony południowej, możemy z dużym prawdopodobieństwem przewidywać, że przestrzeń ta będzie zacieniona przez większość dnia. Przepływ powietrza i to, czy możliwe będzie tam doświadczanie orzeźwiających podmuchów wiatru, zależne będzie od bardziej szczegółowych rozwiązań projektowych - możemy jednak zakładać, iż istnieje ryzyko, że dach ograniczy swobodny przepływ powietrza prowadząc do powstania dusznej zamkniętej przestrzeni, lub wręcz przeciwnie – do powstania tunelu, gdzie przez większość czasu będzie wiał wiatr.

Koncepcja nie uszczegóławia też wymagań co do obecności elementów środowiska naturalnego (a więc zieleni i wody) na tym odcinku, a jak wynika z cytowanych tu już wielokrotnie badań [2] [23], to właśnie te cechy środowiska zapewniają zwiększony komfort i przyjemność z korzystania w przestrzeni miejskiej.

Wydaje się, że to istnieje więcej wad niż zalet proponowanego zadaszania. To, co użytkownicy zyskują przez zastosowanie takiego rozwiązania mogłoby być też osiągnięte poprzez odpowiednią artykulację elewacji (częściowe zadaszania, bramy). Istnieje więc obawa, że pasaż może stać się tunelem, do którego ludzie wchodzić tylko po to, by zrobić zakupy. Nie oznacza to, że użytkownicy nie będą tu wogóle przychodzić – jest to przecież ciąg bardzo dobrze skomunikowany, o dużej ciągłości z okalającą go, proponowaną tkanką miejską. Ale można zaryzykować stwierdzenie, że nie będzie on spełniał innych funkcji, niż galeria handlowa, zlokalizowana nieopodal.

Bulwar spacerowy od strony Alej Jerozolimskich

Bulwar spacerowy od strony Alej Jerozolimskich ma stanowić przeciwwagę dla pasażu. To tu użytkownicy mają przychodzić dla przyjemności – ma to być prawdziwa przestrzeń publiczna, a rozwiązania proponowane w koncepcji (woda, zieleń, szeroki chodnik), i dobre nasłonecznienie mają spowodować, że przestrzeń ta będzie tętniła życiem. W świetle dorobku psychologii środowiskowej, zalecenia te doskonale spełniają wymogi przyjaznej i komfortowej przestrzeni publicznej. Pewne zastrzeżenia (o których wspominamy powyżej) wzbudza nadmierny hałas spowodowany ruchem kołowym od strony Alej Jerozolimskich. Wydaje się, że proponowana dosyć niska zieleń i elementy wodne mogą nie stanowić odpowiedniej ochrony przed hałasem, co może zniechęcić użytkowników do zatrzymywania się na dłużej w tej przestrzeni i wypoczywania w niej. Kolejnym aspektem, na który zwracamy uwagę, jest obniżona ciągłość i dostępności tego szlaku (więcej na ten temat na str. 35).

Podsumowując: koncepcja proponuje dwa ciągi piesze na osi wschód – zachód. Jeden dobrze zkomunikowany, głównie spełniający funkcje handlowe, odgradzony od ruchu kołowego ale mający ograniczony (przynajmniej na tym etapie) potencjał jeśli chodzi o stworzenie dobrej przestrzeni publicznej. W przypadku drugiego pasażu proponuje się szereg rozwiązań zapewniających komfort i zwiększających przyjemność korzystania (szeroki chodnik, instalacje wodne, zieleń), ale równocześnie ciąg nie jest dobrze skomunikowany, charakteryzuje go mniejsza dostępność i słaba ochrona przed hałasem i zanieczyszczeniami związanymi z ruchem ulicznym.

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

W pewnym sensie te dwa ciągi wydają się dopełniać, jednak, z racji wspomnianych tu czynników, istnieje ryzyko, że osobno żaden z nich nie będzie stanowił dobrej przestrzeni publicznej.

Wprowadzenie jednego szerszego, dobrze skomunikowanego szlaku pieszego, niezadaszanego, i niezacienionego, za to łączącego w sobie pozytywne rozwiązania obu ciągów, mogłoby stanowić dobrą alternatywę. Przestrzeń ta mogłaby nie tylko pełnić rolę centrum handlowo-usługowego, gdzie użytkownicy przychodzą zrobić zakupy, ale mogłaby też być dobrym miejscem spotkań, gdzie można usiąść przy fontannie i porozmawiać czy napić się kawy w cieniu drzew, z dala od szumu przejeżdżających samochodów.

III. PODSUMOWANIE

W tej części zamieszczona została tabela zawierająca zestawienie istotnych dla koncepcji planu zagospodarowania elementów przestrzeni otoczenia PKiN i skrócone wnioski z ich analizy na czterech omawianych wymiarach.

ZESTAWIENIE ELEMENTÓW KONCEPCJI OTOCZENIA PKIN - OCENA POD KĄTEM PSYCHOLOGII ŚRODOWISKOWEJ

Element	Opis	Aktywności	Kontakty	Wizerunek	
				Bezpieczeństwo	Tożsamość
Plac Defilad	Odkryty, rozległy plac; szczegółowa realizacja nie uwzględniona w projekcie. Zamknięty dla ruchu kołowego	<ul style="list-style-type: none"> • Oprócz imprez masowych nie oferuje zbyt wielu afordnacji (na tym poziomie ogólności koncepcji) 	<ul style="list-style-type: none"> • Miejsce potencjalnie sprzyjające kontaktom – możliwość organizowania imprez masowych, w zależności od realizacji także spacerów 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak zagrożeń ze strony ruchu kołowego 	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie znaczenia placu, przywrócenie funkcji centralnego placu miejskiego • Rozwój funkcji kulturalnej, nawiązanie do tradycji targów/wystaw/różnego rodzaju spotkań • Krawędzie zabudowy pozwolą domknąć plac - będzie on bardziej czytelny, co może sprzyjać rozpoznawalności miejsca
Plac przed wejściem do Kinoteki	Plac zamknięty dla ruchu kołowego	<ul style="list-style-type: none"> • Oddzielenie placu od zabudowy i ciągu pieszych może sprawić, że miejsce to będzie mniej atrakcyjne ze względu na mniejszą dostępność 	<ul style="list-style-type: none"> • Już obecnie wykorzystywane jako miejsce spotkań 	<ul style="list-style-type: none"> • Miejsce zacienione przez większość czasu 	<ul style="list-style-type: none"> • Kontynuacja obecnej funkcji
Plac na przedłużeniu ulicy Pankiewicza	Rozszerzenie ulicy w formie placu	<ul style="list-style-type: none"> • Przy ruchu kołowym przeprowadzonym przez plac nie wszystkie aktywności będą mogły być realizowane 		<ul style="list-style-type: none"> • Miejsce zacienione przez większość czasu • Ruch kołowy poprowadzony jest przez plac, co podnosi poziom zagrożenia związanego z wypadkami 	<ul style="list-style-type: none"> • Nieokreślona funkcja miejsca
Plac przed wejściem do Pałacu Młodzieży	Boisko/Lodowisko	<ul style="list-style-type: none"> • Miejsce aktywności sportowych - rozwój dotychczasowej funkcji • ruch kołowy oddzielający od ogrodu zimowego może sprawić, że rodzice będą bali się przychodzić tam z dziećmi 	<ul style="list-style-type: none"> • Miejsce spotkań i zabaw młodzieży 	<ul style="list-style-type: none"> • Oddzielenie placu od ogrodu zimowego ulicą z dominacją ruchu kołowego może stwarzać dodatkowe zagrożenia i/lub wpływać na ogólną percepcję bezpieczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwijanie dotychczasowej funkcji

ZESTAWIENIE ELEMENTÓW KONCEPCJI OTOCZENIA PKIN - OCENA POD KĄTEM PSYCHOLOGII ŚRODOWISKOWEJ

Element	Opis	Aktywności	Kontakty	Wizerunek	
Plac nad stacją metra	Plac zamknięty dla ruchu kołowego. W pobliżu budynek poświęcony miastu - punkt informacyjny	<ul style="list-style-type: none"> •Prawdopodobne przejęcie dzisiejszej funkcji zagłębionego placu, także jako miejsca spontanicznych występów artystycznych •Dodatkowo plac będzie pełnił funkcję centrum informacji 	<ul style="list-style-type: none"> •Potencjalne miejsce spotkań, skąd mogą rozpoczynać się wędrówki do innych części obszaru 	<ul style="list-style-type: none"> •Bezpieczny jeśli chodzi o zagrożenia związane z ruchem kołowym •Hałas •Mała atrakcyjność wizualna 	<ul style="list-style-type: none"> •możliwa funkcja jako centralnego punktu spotkań; miejsca skąd zaczynają się dalsze wędrówki w głąb obszaru •obecność budynku informacji może sprawić, że będzie to także dobry punkt startu dla turystów •Budynek poświęcony miastu może stać się nowym <i>landmarkiem</i> zwiększającym czytelność przestrzenną obszaru
Plac podziemny przy stacji metra	Zakrycie obecnie istniejącego placu	<ul style="list-style-type: none"> •Obecnie jest to miejsce spotkań, oraz spontanicznych występów - istnieje ryzyko, że przykrycie placu spowoduje, że nie będzie to dobre miejsce dla tych aktywności 	<ul style="list-style-type: none"> •Miejsce spotkań - funkcję tę prawdopodobnie przejmie plac naziemny 	<ul style="list-style-type: none"> •Możliwa degradacja przestrzeni ze względu na zacienienie 	<ul style="list-style-type: none"> •Obecnie plac jest miejscem charakterystycznym i rozpoznawalnym, jest punktem, gdzie ludzie umawiają się; duże ryzyko, że przykrycie go spowoduje, że będzie tylko i wyłącznie węzłem komunikacyjnym •Jako odkryty plac jest swoistym <i>landmarkiem</i>; zakrycie go degraduje go do roli węzła komunikacyjnego
Park Świętokrzyski	Otwarty park	<ul style="list-style-type: none"> •Już obecnie miejsce gdzie można pospacerować, przyjść z psem, czy pobawić się z dzieckiem przy fontannie •Dodatkową atrakcją może stać się ogród zimowy zapewniając miejsce skąd wygodnie się obserwuje, gdzie można usiąść i coś zjeść 	<ul style="list-style-type: none"> •Miejsce już obecnie oceniane pozytywnie w kontekście kontaktów międzyludzkich •Możliwe dalsze rozwijanie tej funkcji ze względu na nowy ruch pieszy •Dodatkowym, atrakcyjnym miejscem spotkań może stać się Ogród Zimowy 	<ul style="list-style-type: none"> •Zwiększenie zacienienia •Hałas 	<ul style="list-style-type: none"> •Zachowanie dotychczasowej funkcji •Miejsce to już teraz ma dosyć wyraźną tożsamość i wizerunek i z dużym prawdopodobieństwem zostaną one zachowane lub nawet wzmocnione/ poprawione •Dobre skomunikowanie z resztą obszaru, dzięki naziemnym przejściom dla pieszych – znaczenie parku może wzrosnąć (także ze względu na większą liczbę ludzi potencjalnie z niego korzystających)
Zabudowa od strony Alej Jerozolimskich	Zabudowa o mieszanej wysokości - budynki 30 i 45 metrowe, z których wyrastają wieżowce; całość poprzecinana siatką ulic	<ul style="list-style-type: none"> •Potencjalnie miejsce dla wielu aktywności - w zależności od tego, co znajdzie się w parterach budynków 	<ul style="list-style-type: none"> •Partery budynków mają pełnić funkcje handlowe, usługowe i gastronomiczne – mogą stać się interesującym miejscem z punktu widzenia kontaktów społecznych 	<ul style="list-style-type: none"> •Zacienienie •Możliwe powstanie tuneli powietrznych 	<ul style="list-style-type: none"> •Nawiązanie do przedwojennego układu przestrzennego – przywrócenie części tożsamości historycznej •Nowa tożsamość: „city”, wielkomiejskie centrum •Czytelny układ przestrzenny

CIĄGI ZAWARTE W KONCEPCJI

Element	Opis	Ocena w kontekście psychologii środowiskowej
Ciąg wzdłuż Alei Jerozolimskich	Deptak, poszerzony chodnik, z pasem zieleni (zieleni w donicach i instalacje wodne)	<ul style="list-style-type: none"> • Czytelna krawędź obszaru • Więcej miejsca dla przechodniów • Zwiększona ciągłość poprzez dodanie dodatkowych przejść • Zaburzona ciągłość: przejście i ruch kołowy na przedłużeniu ul. Poznańskiej • Pas zieleni przecinający na pół - tworzy 2 ciągi; istnieje ryzyko, że ten od strony ulicy będzie mało używany • Potencjalnie miejsce dla wielu rodzajów aktywności, w tym uprawiania sportu: joggingu, jazdy na rowerze; • Bardzo ważna jest szczegółowa realizacja – od niej zależy, czy miejsce to będzie dobrze funkcjonowało • Potencjalne miejsce spotkań – miejsce może sprzyjać interakcjom społecznym ALE: • Pas niskiej zieleni tylko częściowo odgradzający od ulicy i hałasu • Zagrożenie hałasem i zanieczyszczeniami związanymi z ruchem drogowym • Niezbyt dobrze skomunikowany – nie łączy żadnych ważnych miejsc, brak przejścia przy Emilii Plater
Przedłużenie ul. Widok	Zadaszony pasaż	<ul style="list-style-type: none"> • Potencjalnie miejsce dla wielu aktywności - w zależności od tego, co znajdzie się w parterach domów • Punkty usługowo-handlowe, kawiarenki sprzyjające interakcjom • Osłonięty od deszczu • Minimalne zagrożenia ze strony ruchu kołowego • Ryzyko, że przestrzeń ta będzie bardziej prywatna, niż publiczna • Nowe handlowo-usługowe centrum stolicy • Utrzymanie miejsca w czystości może być problematyczne • Dodatkowe doświetlenie może przedłużyć „czas życia” pasażu • Może sprawiać wrażenie długiego, wąskiego i nudnego tunelu • Ograniczone możliwości czerpania przyjemności z ładnej pogody i elementów środowiska naturalnego
Ciąg wzdłuż PKiN południowy	Ulica z przeznaczeniem na ruch kołowy	<ul style="list-style-type: none"> • Przedłużenie ciągu, utworzenie ulicy przelotowej spowoduje zwiększenie natężenia ruchu kołowego czyniąc przestrzeń mniej przyjazną dla pieszych • Brak dodatkowych afordancji/trasa może pozostać tylko ciągiem komunikacyjnym • Brak wsparcia dla rozwoju interakcji społecznych • Ryzyko wypadków, ze względu na krzyżowanie się ścieżek pieszych z samochodowymi
Ciąg wzdłuż PKiN - północny	Ulica z przeznaczeniem na ruch kołowy	<ul style="list-style-type: none"> • Domknięcie ciągu komunikacyjnego może zwiększyć ruch obniżając atrakcyjność dla pieszych • Tworzy barierę pomiędzy placem przed wejściem do Pałacu Młodzieży, a ogrodem zimowym • Ryzyko wypadków, ze względu na krzyżowanie się ścieżek pieszych z samochodowymi • Odzielenie boiska/lodowiska od ogrodu zimowego
Ciąg /ul. Emilii Plater	Ulica z przeznaczeniem na ruch kołowy	<ul style="list-style-type: none"> • Przejście przy przedłużeniu ulicy Widok w ulokowane przy pasażu ale brak dobrej ciągłości dla bulwaru • Prawdopodobny znaczny ruch drogowy
Ciąg wzdłuż Marszałkowskiej	Bulwar	<ul style="list-style-type: none"> • Naziemne przejścia dla pieszych zwiększa stopień przyjazności obszaru dla pieszych • Brak dodatkowych atrakcji, trasa może pozostać mało uczęszczana i nie lubiana
Przedłużenie ul. Pankiewicza	Ulica z przeznaczeniem na ruch kołowy	<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie placu na przedłużeniu ulicy sprawia, że układ jest czytelny, a ciągłość jest zachowana • ruch samochodu może być dość duży na tym odcinku - przecinając piesze pasaże
Przedłużenie ul. Poznańskiej	Ulica z przeznaczeniem na ruch pieszy	<ul style="list-style-type: none"> • Zbieg przedłużenia ulicy Poznańskiej z przedłużeniem ulicy Widok. Czytelność przestrzeni w tym miejscu zostaje przerwana poprzez przesunięcie ciągu w stronę PKiN
Przejścia podziemne	Nie uwzględnione szczegółowo w koncepcji	<ul style="list-style-type: none"> • Ograniczona ilość możliwych aktywności • Można się w nich zgubić, brak jest oznaczeń, wprowadzają w dezorientację • Ochrona przed wpływem czynników atmosferycznych • Niesprzyjające warunki do interakcji społecznych • Potencjalnie niebezpieczne miejsce • Większość badanych narzeka też na estetykę przejść, na to że jest tam brudno i brzydko pachnie.

Bibliografia

1. Skorupka, A., Szczepańska, J., *Raport z badań w rejonie Pałacu Kultury i Nauki*. 2008, Stowarzyszenie Miastosfera, Lifespace, Grupa Urbanika: Warszawa.
2. Whyte, W.H., *The Social Life of Small Urban Spaces*. 1980: Conservation Foundation. 125.
3. Sorkin, M., *Traffic in democracy*, in *Giving ground. The politics of propinquity*, J. Copjec and M. Sorkin, Editors. 1999. p. 1-18.
4. Gehl, J., L. Gemzøe, and K. Stenhardt, *Public Spaces, Public Life*. 1999: Danish Architectural Press.
5. Kent, F., *How to Turn a Place Around*. 2000: Project for Public Spaces.
6. Gehl, J., et al., *New City Life*. 2006: Danish Architectural Press.
7. Madanipour, A., *Public and private spaces of the city*. 2003, London ; New York, NY: Routledge.
8. American Planning Association (APA) [cited; Available from: <http://www.planning.org/greatplaces/spaces/characteristics.htm>].
9. Kunstler, J.H., *The geography of nowhere : the rise and decline of America's man-made landscape*. 1993, New York: Simon & Schuster.
10. Newman, O., *Creating defensible space*, ed. United States. Dept. of Housing and Urban Development. Office of Policy Development and Research. and Rutgers University. Center for Urban Policy Research. 1996, Washington, D.C.: U.S. Dept. of Housing and Urban Development Office of Policy Development and Research.
11. Onthecomms. [cited; Available from: <http://onthecommons.org/>]
12. Bell, P.A., et al., *Psychologia środowiskowa*. 2004: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
13. Project for Public Spaces (PPS) - *Placemaking for Communities - The Power of Ten*. [cited; Available from: http://www.pps.org/info/newsletter/november2004/november2004_ten]
14. Carr, S., et al., *Public space. Cambridge series in environment and behavior*. 1992, Cambridge England ; New York, NY: Cambridge University Press.
15. Reid, H.E., *Traffic Calming: State of the Practice*. 1999, Washington: Institute of Transportation Engineers.
16. Eran, B.-J., *Changing the residential street scene*. *Journal of the American Planning Association*, 1995. 61(4): p. 504-504.
17. Walkinginfo.org: *Shared Street (Green Street)*. [cited; Available from: <http://www.walkinginfo.org/engineering/calming-street.cfm>.]
18. Project for Public Spaces (PPS) - *Placemaking for Communities - Ten Principles for Creating Successful Squares*. [cited; Available from: http://www.pps.org/parks_plazas_squares/info/parks_plazas_squares_articles/squares_principles.]
19. Cermak, J.E., et al., eds. *Wind Climate in Cities*. 1995, Springer.
20. Nasar, J.L. and K.M. Jones, *Landscapes of Fear and Stress*. *Environment and Behavior*, 1997. 29(3): p. 291-323.
21. Project for Public Spaces (PPS) - *Understanding Park Use - Inappropriate Activities* [cited; Available from: http://www.pps.org/parks_plazas_squares/info/parkuse/toronto_safety_6].
22. Kaplan, R. and S. Kaplan, *The experience of nature: a psychological perspective*. 1989, Cambridge ; New York: Cambridge University Press.

23. Kaplan, S., *The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework*. Journal of Environmental Psychology, 1995. 15(3): p. 169-182.
24. Gómez, F., J. Jabaloyes, and E. Vaño, *Green Zones in the Future of Urban Planning*. Journal of Urban Planning & Development, 2004. 130(2): p. 94-100.
25. Marcus, C.C. and C. Francis, *People places: design guidelines for urban open space*. 2nd ed. 1998, New York: John Wiley & Sons.
26. Özgüner, H. and A.D. Kendle, *Public attitudes towards naturalistic versus designed landscapes in the city of Sheffield (UK)*. Landscape and Urban Planning, 2006. 74(2): p. 139-157.
27. Gehl, J., *Life between buildings*. 2001: Danish Architectural Press.
28. *Design for all Europe*. [cited; Available from: <http://www.designforalleurope.org/>.]
29. Hillier, B., *Space is the Machine: A Configurational Theory of Architecture*. 2007, London: Space Syntax.
30. Sorkin, M., *Starting from zero: reconstructing downtown*. New York. 2003, New York, NY: Routledge.
31. Midgley, J., *Community participation, social development, and the state*. 1986, London ; New York: Methuen.
32. Levine, J., *Transportation: Linking Land Usage and Mobility, in Preserving and enhancing communities : a guide for citizens, planners, and policymakers*, E.M. Hamin, P. Geigis, and L. Silka, Editors. 2007, University of Massachusetts Press: Amherst. p. 153-167.
33. Isyumov, N., *Wind Tunnel Studies of Buildings and Structures*. 1998: ASCE Publications.
34. Ruotsalainen, J., *Preventing pedestrian slipping accidents with help of a weather and pavement condition model, in Walk21-V Cities for People, The Fifth International Conference on Walking in the 21st Century*. 2004: Copenhagen, Denmark.
35. Raimbault, M. and D. Dubois, *Urban soundscapes: Experiences and knowledge*. Cities, 2005. 22(5): p. 339-350.
36. Proshansky, H.M., *The City and Self-Identity*. Environment and Behavior, 1978. 10(2): p. 147-169.
37. *San Francisco. Better Streets Plan. Policies and guidelines for the pedestrian realm*. 2007 [cited; Available from: [http://www.sfgov.org/site/uploadedfiles/planning/Citywide/Better Streets/proposals.htm](http://www.sfgov.org/site/uploadedfiles/planning/Citywide/Better%20Streets/proposals.htm).]
38. Engwicht, D., *Mental Speed Bumps*. 2005: Envirobook.
39. Walker, C., ed. *The Public Value of Urban Parks*. 2004, The Urban Institute: Washington.
40. Godbey, G., A.R. Graefe, and S.W. James, *The Benefits of Local Recreation and Park Services*. 1993, Ashburn, VA: National Recreation and Park Association, National Recreation Foundation.
41. Leyden, K.M., *Social Capital and the Built Environment: The Importance of Walkable Neighborhoods*. Am J Public Health, 2003. 93(9): p. 1546-1551.
42. Alfonzo, M.A., *To Walk or Not to Walk? The Hierarchy of Walking Needs*. Environment and Behavior, 2005. 37(6): p. 808-836.
43. Frank, L.D., et al., *Linking objectively measured physical activity with objectively measured urban form: Findings from SMARTRAQ*. American Journal of Preventive Medicine, 2005. 28: p. 117-125.
44. Wood, L., et al., *The anatomy of the safe and social suburb: An exploratory study of the built environment, social capital and residents' perceptions of safety*. Health & Place, 2008. 14(1): p. 15-31.

Ocena jakości rozwiązań projektowych z punktu widzenia psychologii środowiskowej do koncepcji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie PKiN w Warszawie

kontakt: Aga Skorupka: info@lifespace.pl, Stowarzyszenie Miastosfera : kontakt@miastosfera.pl

45. Lynch, K., *The Image of the City*, ed. J.C.f.U. Studies. 1960: MIT Press.
46. Tolley, R. and R. Tolley, *Sustainable Transport*. 2003.
47. Bovy, P.H.L. and E. Stern, *Route Choice*. 1990: Kluwer Academic Publishers.
48. Pfleiderer, R.H.H. and M. Dieterich, *New roads generate new traffic*. World Transport Policy and Practice, 1995. 1: p. 29-31.
49. Appleyard, D., M. Lintell, and M.S. Gerson, *Livable streets*. 1981, Berkeley: University of California Press.
50. Jacobs, J., *The Death and Life of Great American Cities*. 1961: Vintage Books.
51. Beatley, T., *Green urbanism: learning from European cities*. 2000, Washington, D.C.: Island Press.
52. Herrstedt, L., *Traffic calming design--a speed management method : Danish experiences on environmentally adapted through roads*. Accident Analysis & Prevention, 1992. 24(1): p. 3-16.
53. Salinger, N.A., *Theory of Architecture*. 2007: ISI Distributed Titles.
54. Eberhard, J.P., *Architecture and the Brain: A New Knowledge Base from Neuroscience*. 2007: Greenway Communications LLC.
55. Gearin, E., Kahle, Ch. Teen and Adult Perceptions of Urban Green Space in Los Angeles. Children, Youth and Environments, 2006. 16(1): 25-48.
56. Roberts, I., *Advanced Leisure and Recreation*, ed. Heinemann. 2001.
57. Putnam, R., Leonardi, R., Nanetti, R., *Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak; Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego, 1995.